

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Jul i Nordsjælland

Julen 1964

24. Udgang

H. C. Andersen: Den lille Pige med Svovlstikkerne.

*„- den lille Pige syntes hun sad foran en stor Jernkachelovn
med blanke Messingkugler og Messingtromle . . . . . ”.*

Der var engang – da jernkachelovnen med messingkug-
lerne var eventyret i en kold hverdag . . . i dag bruger man

KGL. HOFLEVERANDØR

D ♦ F ♦ J
DE FORENEDE JERNSTØBERIER A/S

SALAMANDER
KEDLER · OLIEFYR · VARMLUFTSOVNE

Jul i Nordsjælland

UDGIVET OG REDIGERET AF

ERIK GRIBSØ

1964

FIREOGTYVENDE ÅRGANG

FREDERIKSVÆRK

FREDERIKSVÆRK BOGTRYKKERI

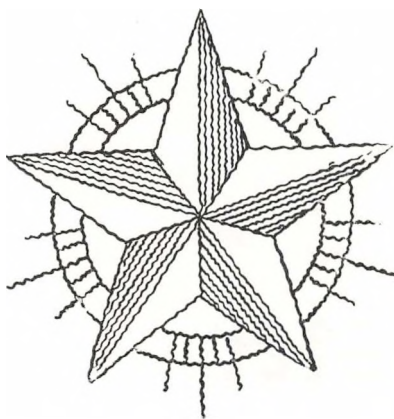
ALF JENSEN

INDHOLD:

Lønligt iblandt os de gå. Af Emus Jensen.....	3
Vinterblomster	4
Ole Kollerød, forbryder, tegner og forfatter. Af Rauer Bergstrøm	5
To store kunstnere godt gemt i nordsjællandsk bondehus. Af Eyvind Rafn ...	10
En gammel ven af fugle og dyr. Af Svend Rindholt	13
Nordsjællandske skæmtesprog	16
Lærd franskmand ser på Helsingør. Af Max Iversen	17
En gammel Hundested-borger fortæller. Af Anders Hansen	18
Ny interesse omkring kongeborgen ved Frederiksværk. Af Tage Christiansen..	20
Små træk fra en stor nordsjællandsk familie. Af Dagny Galler	23
Chr. den Fjerdes hofastrolog. Af Thorkil Hallas-Møller	25
Kaskader i Frederiksborgs berømte barokanlæg. Af Anette Bille Brahe	28
Tre generationer nordsjællandske krigere. Af Niels Friis	31
Forsvarsberedskabet i Nordsjælland 1914-18. Af A. N. Hvidt	35

Eftertryk af
artikler og billeder i »Jul i Nordsjælland« kun tilladt i uddrag
og mod kildeangivelse

Forsiden:
Heste i tordenvejr, motiv fra Slangerupegnen,
af Knud Kyhn

Lønligt iblandt os de gå

Når det prosaiske menneske undrer sig over, at han kapitulerer over for julen og fængsles af dens tale, får han intet svar, hvis han spørger sin hjerne, thi julen bygger mere på hjertet, og det „har sine grunde, som fornuften ikke kender”. Derfor vil tanken fortælle os, at juletræet er et almindeligt træ, der har sin plads i den vinterhvide skov, og at alt det, vi hænger på det, intet har med dets sande karakter at gøre. Men hjertet ved, at når det står derhjemme i stuen, er det noget mere. Noget, der ikke ses og ikke kan forklares. Noget, der er i slægt med eventyret, hvis tale ikke kan gengives på hverdagens sprog og ikke opfattes af det ydre øre. Thi træet står der tavs og stille, og alligevel siger det noget, der får øjnene til at stråle, hvis man er barn, og dugger dem med en pågående tåre, hvis det er gamle øjne.

Noget, — om hvad? Ja, det er netop det, der er umuligt at sige, thi det er mange ting på een gang: Minder om en lykke, der en gang var min. Minder om øjeblikke, hvor man oplevede andres hjertevarme. Minder om elskede ansigter, som tiden har slettet, og en forventning, det fik tiden til at stå stille og forvandlede sekundet til en evighed, og meget, meget andet. Alt det lader vor hjerne kold og uberørt, men når hjertet bruger sine øjne og øren, ser det, hvad der gemmer sig bag hverdagsdragten, og aner en usynlig virkelighed, som det ydre øje ikke kan se, hvor meget det end anstrenger sig. Thi når der er tale om sådanne værdier, bliver alle udtryk ufuldkomne, og derfor er det godt, at eventyret eller symbolet kan komme os til hjælp og åbne os portene til den lukkede verden.

Og det gælder i endnu højere grad den hemmelighed, der gemmer sig inderst i julen. Det er ikke den historiske kerne, vi undrer os over, men vi står med den dybeste betagelse over for julens evangelium, når vi ser, at der ud af dets gamle ord er gået et levende væld, der har forvandlet mentaliteten i verden og menneskeheden, ved at indføre nye synspunkter og nye begreber og en helt ny vurdering af mennesket. Begreber, som vi lever på i dag som naturlige og selvfølgelige ting, og som vi ikke vil give afkald på, fordi vi kan se, hvor dybt vi vilde falde, hvis de blev taget ud af livet. Tænk blot, om barmhjertigheden hyllede sit ansigt til og gik! Hvad har den ikke udrettet i det store og i det allermindste? Hvor megen nød og lidelse har den ikke lindret, og hvor mange håb har den ikke tændt, lige fra det øjeblik den plantede sin fane med indskriften: „Fred på jorden blandt mennesker af en god vilje”! Jo, — dette væld har været „floden, som kan klippe vælte, — floden, som kan isbjerg smelte, — som kan blodskyld tvætte af”.

Thi prøver vi at spore det tilbage, denne mærkelige klimaændring i menneskehedens struktur, løber disse sære veje sammen i et eneste punkt: i stalden i Betlehem og mødes med så mange andre veje, ad hvilke himmelske begreber og himmelske tanker er steget ned og har gæstet jorden og taget kampen op mod de kræfter, der vil forringe og underminere mennesket og menneskelivet. De har været som engle, der har gået usynligt iblandt os, og virket som levende kræfter, der støttede livet i dets kamp mod død og ødelæggelse. Og selvom vi ikke venter, at de skal lægge den dragt, der gør dem usynlig, så aner vort hjerte dog, at de er her, thi vi ser virkningen, og vi begynder at forstå, at himlen har gæstet jorden, — at livets Gud et kommet mennesket i møde og ladet os føle, at han står på vor side i vor kamp for at leve. Og det er det, det gamle juleevangelium fortæller den, der lytter med sit hjerte.

EMUS JENSEN

Vinter blomster

Makartbuketten fra klunketiden

Også lampeskærmen kan dekorerer
med tørrede blomster

Evighedskransen som dekorativ
krans på væggen

I mange bøger og skuffer ligger der pressede blomster, måske en brudebuket med dens særlige minder. Duftende lavendler blev lagt i de såkaldte potpourri-krukker, så kunne man om vinteren skabe vellugt i stuerne. Buketter af tørrede blomster var den store mode i klunketiden, især med dunhamre og siv, opfundet af den østrigske maler Hans Makart, deraf udtrykket Makart-buketten. Mange mener, at vi på mange måder dyrker den gode, gamle klunketid. Det gælder bl. a. Makart - buketten.

Ole Kollerød

FORBRYDER, TEGNER OG FORFATTER

AF RAUER BERGSTRØM

En nordsjællandsk
mordsag fra forrige
århundrede
optager stadig
sindene

EN af de mest interessante skikkelser i dansk kriminalhistorie må vel nok siges at være *Ole Kollerød*, rovmorderen fra Nymølle ved Ørsholm i Nordsjælland, hovedmanden i den frygtelige mordsag, som i årene 1837-38 optog sindene — og som gør det endnu.

Man var heller ikke særlig fintfølelse dengang, men drabet på den 45-årige *Lars Pedersen*, gennem mange år kusk på papirfabrikken Nymølle var så kynisk og så bestialsk, at skillingsviserne om Ole Kollerød og »hans gruelige Gjerning« var stærkt efterspurgt i befolkningen endnu i mange år efter hans henrettelse.

Tre et halvt år efter at han var blevet pågrebet, besteg han en grå novembermorgen skafottet, og her viste det sig, at den tidligere så forhædede forbryder virkelig syntes at angre sine ugerninger — og han havde meget på samvittigheden. Fromt knælede han ned og bad en bøn, hvorefter han pænt trykkede fængselspræsten, ja, endog bødlen i hånden, hvorpå han frivilligt lagde sit hoved på blokken.

I næste øjeblik faldt øksen, og de mange mennesker kunne efter henrettelsen, og efter at have set Ole Kollerøds to medskyldige blive kagstrøgne på samme skafot, vandre hjemefter, opbyggede i sindene over en arg synders omvendelse til Gud.

*

Men mindet om Ole Kollerød levede videre. Ikke så meget i kraft af skillingsviserne, der i reglen lagde mere vægt på det dramatiske end på korrektheden, men nok så meget på grund af det skrift, som Ole Kollerød skrev under sit treårige fængselsophold, og som han havde tænkt dels som en advarsel til andre mod at slå ind på fortabelsens brede vej, dels i et håb om, at skriftet, udgivet i bogform, kunne indbringe hans efterladte nogle penge.

Det er et meget ejendommeligt værk, et gribende menneskeligt dokument, der på den ene side synes præget af et oprigtigt ønske om at sige sandheden, men på den anden side røber den gamle menneskelige trang til at finde på undskyldende momenter for sin handlemåde. Ole Kollerød ønskede alligevel ikke at stå i et alt for grelt skær for eftertiden.

Desværer er det endnu ikke blevet til noget med planerne om at udgive bogen, skønt flere har haft det under

overvejelse og indledet grundige studier af det omfangsrige værk. Lejlighedsvis har der også været bragt mindre brudstykker af værket, men opgaven ville kræve sin mand fuldt og helt. Ole Kollerød havde nemlig aldrig gået rigtig i skole. Den smule, han kunne skrive og læse, havde han lært tilfældigt, og hele beretningen er skrevet i den tids nordsjællandske dialekt — det må være en guldgrube for en dialektforsker! Men dertil kommer, at skriften er een gnidret og kompakt masse, som er meget svær at tyde.

*

Men lad os først fortælle lidt om Ole Kollerøds tilværelse, indtil han fremtræder for os som drabsmanden.

Han fødtes i Kollerød, som han senere tog navn efter, som søn af respektable forældre. Faderen var skrædder og landsbymusikant *Peter Olsen*, som i øvrigt stammede fra

Sidse Marie Christiansdatter, Ole Kollerøds kæreste i hans sidste år (dømt for hæleri)

et velhavende hjem i Oppesundby. Moderen var *Elisabeth Andersdatter*, født i Kollerød og af gammel skovriderfamilie. Det ser ud til, at hun var ærgerrig på sønnens vegne. Han skulle sandelig bedre frem i verden end faderen, der kun var skrædder og altså — »spillekant«. Måske var denne moderens ambition en af de medvirkende årsager til, at det senere gik Ole skævt.

For det kan tænkes, at »spillekanten«, Oles fader, oprindeligt har charmeret den unge pige af den pæne, borgerlige familie, der blev Oles mor, men at denne senere har fået øjnene op for, at den muntre spillemand var lidt for letvindt. Men måske havde Ole arvet ikke så lidt af denne letvindthed, meget i hans karakter tyder på det. Han var et glad og letbevægeligt gemyt, meget pyntesyg, var særdeles glad for pigerne og — og hvad der måske i sidste instans fremskyndede hans fald — de var ikke mindre glade for ham.

De to naturer, den muntre spillemand og den mere jordbundne, ærgerrige moder, har utvivlsomt kæmpet om overtaget i drengen, og resultatet er blevet den splittethed, der altid prægede ham, og som gjorde ham til kastebold for tilfældighederne og indskydelserne. Det har man i hvert fald god grund til at forestille sig.

Ole gik kun et år i skole, så blev han sat i skrædderlære hos sin far. I fem år var han her, så blev han tolv år gammel fæstet til at tjene på en gård hos en slægting i Jørlunde. Om gårdejerens behandling af den tolvårige dreng ved man ikke meget, men fra Ole Kollerøds levnedsbog ved man, at bondens søn på enhver tænkelig måde pinte drengen, legemligt og sjæleligt. Til trods for, at det var en tid, hvor alle tjenstedrengene blev hårdt behandlet, fandt den stedlige præst, *Peter Sølling*, alligevel forholdet så grelt, at han tog drengen til sig og fæstede ham til tjeneste på sin egen gård. Den tid betegner Ole Kollerød som ligefrem himmelsk i forhold til, hvad han havde oplevet det andet sted.

*

Ole blev konfirmeret af pastor Søllings efterfølger i embedet, *Jobs Jensen*. Denne præst havde en halvgammel datter, lillebitte og vanfør, og hun forelskede sig i den kønne, nu 16-årige Ole. Og her var det nok, at Oles mors honette ambitioner flammede op. — Tænk, om hendes Ole kunne få præstens datter? Aldersforskellen og pigens skavanker så moderen ganske bort fra, og for at hendes søn kunne være af nogenlunde samme sociale standard som præstedatteren, gav hun ham det råd, som han lovede at følge — at han, når han var 18 år, skulle tage til København og gå i lære for at blive møllersvend.

Men den forelskede pige kunne ikke vente så længe. Og det lykkedes hende at forføre den uvidende dreng.

Kort efter at være blevet indviet i kærlighedens mysterier blev det imidlertid Oles tur til at forelske sig, nemlig i *Dorthea Jensdatter*, en husmandsdatter som to år yngre end Ole måtte siges at være et mere passende parti. Hans krælighed blev gengældt, men ak, skriver han i sin livsbog. Min lykke skulle ikke vare længe. Tiden nærmede sig (1.

nov. 1820, skiftedag), hvor jeg skulle nærme mig det ulykkesbringende København.

*

Åbenbart har moderen holdt ham fast ved hans løfte om at blive møllersvend, og det hjalp ikke, at den søde Dorthea bad og tryglede sin elskede om ikke at drage bort undtagen til den tid, hvor han skulle ind og »springe soldat«, og da kunne de jo allerede have været gift længe med hinanden. Hun sagde videre til ham — hvad enten det nu var fordi hun virkelig var synsk, hvad noget kunne tyde på, eller blot for at holde på ham — »Lader du ikke *det* fare, da bliver du det ulykkeligste menneske på jorden, og mig får du aldrig.«

Ole lovede først at afstå fra Københavns-rejsen: Men, skrev han senere — jeg glemte snart, hvad den gode pige havde sagt mig. (Mon ikke hans ærgerrige moder atter har

Ole Kollerød, henrettet 1840 og forfatter til et ejendommeligt livsdokument

haft en finger med i spillet?) I hvert fald lod han sig først fæste til en gårdmand i Høveltsvang, en tørvebonde, hvilket medførte, at Ole adskillige gange i vinterens løb måtte køre tørvelæs til hovedstaden. Og under disse hyppige besøg havde Ole lejlighed til at beundre møllerne på Nørrevold og vel navnlig møllersvendene, når disse promenerede på volden i deres fineste stads. Ole havde som allerede anført en svagheit for smukke klæder, og det endte med, at han fik faderen til at slutte aftale med madam Schmidt, som ejede Gothersgades mølle, om en læreplads på to og et halvt år.

Da han tog afsked med Dorthea, optrådte hun virkelig som synsk, og hvad mere er, hendes profetier kom virkelig til at slå til, for hun fortalte ham om en drøm, som hun havde haft allerede medens han var hos tørvebonden.

— Jeg drømte, fortalte hun ham grædende, at dit hoved skulle hugges af dig, og jeg syntes, at jeg til den tid var

Hestetyven Peter Chr. Knudsen, den ene af Oles medskyldige (kagstrøgen på skafottet)

gift med et andet mandfolk og havde mange, små børn med ham.« Og videre i drømmen havde hun bedt for Oles sjæl.

*

Og så tog storbyen da vores Ole, som på grund af sit nette ydre meget snart tiltrak sig pigernes opmærksomhed, hvilket han dog ikke havde spor imod. Piger og gifte koner gled ind og ud igen af hans liv i læreårene, lige til han fik sit svendebrev og fik plads på en mølle på Slagelse-kanten.

Så begik han i drukken tilstand sit første tyveri, i selve Jørlunde præstegård, hvor han havde været som dreng. Det skete under et besøg på sin hjemegn. Han stjal den nylig afdøde pastor Jensens pæneste gangtøj, noget hjemmevævet klæde samt nogle lagner. Det vævede klæde lod han gå videre til sin fader og sin broder. Klæderne byttede han i København for nogle, der passede ham bedre, og lagnerne forærede han bort til en fattig kone, som ikke turde beholde dem, men lod dem gå videre til politiet. Det var dog ikke hende, der angav ham, derimod faderen til en pige, som Ole engang havde givet en lussing, fordi hun rendte med andre end ham.

Dommen blev yderst hård selv efter den tids forhold. Birkedommeren havde fattet uvilje mod Ole og idømte ham til livsvarigt slaveri samt til at blive offentligt pisket af bødlen. Faderens og broderens hæleridomme stod slet ikke i forhold til Oles straf. Faderen fik 6 gange 5 dages fængsel på vand og brød og broderen en måneds simpelt fængsel. Men Ole appellerede, og straffen blev nedsat til to års forbedringshus, hvad der sådan set var strengt nok for et førstegangstyveri, men begrebet »betingede domme« eksisterede ikke dengang.

Og dermed var Oles første trin på forbyrderbanen indledt, og skønt han flere gange efter udstået straf søgte at rette

sig op, så glippede det gang på gang. Fængselsopholdet virkede langt fra forbedrende på ham. Han så og hørte meget af de forhærdede kumpaner, han sad sammen med. Tyvenavnet hang ved ham, og hver gang han havde fået en god plads, kom hans fortid uvægerligt på en eller anden måde hans arbejdsgivere for øre, og Ole måtte atter på farten. . . Små rapserier, plattenslagerier tog til i antal og blev til virkelige indbrud, bedragerier, ja, endog til samarbejde med en notorisk falskmøntner — da Ole Kollerød til sidst blev fanget, var det en falsk rigsdalerseddelt, han blev fældet på.

*

Undervejs ned ad bakke skulle Ole endnu en gang få lejlighed til at se Dorthea Jensdatter. Det blev et besynderligt møde. Han var i årene, der var gået, blevet forsimpleret og fornedret, hun stor og forgrovet af det strenge arbejde på landet — men kærlighedens flamme var ikke død i hendes bryst. Da hun genkendte sin ungdoms elskede, besvimed hun, men atter ved bevidsthed sagde hun:

— Jeg kender dig igen, troløse. Derfor vil jeg give et kys endnu en gang, og jeg slipper dig ikke, før du gengælder mig det. . . Og hun kyssede ham så hårdt, idet hun samtidig bed ham i læben, at blodet flød. Så slap hun ham omsider med ordene:

— Dette for at du kan huske mig til vi taler sammen igen på søndag hjemme hos min fader. Der vil jeg tale med dig endnu en gang og siden aldrig mere.

. . . Det blev et trist møde. Alle tre, Ole, Dorthea og den gamle fader græd i flere timer. Dorthea mindede Ole om, at de ved en bestemt lejlighed for år tilbage havde tænkt på at begå selvmord, og hun udtalte ønsket om, at de dog havde gjort alvor af det, for så havde de dog nu ligget side om side i stedet for at skulle skilles. Så skiltes de, og

Ole Hansen, den afskedigede vægter, den anden af Ole Kollerøds medskyldige (kagstrøgen på skafottet)

Dorthea fik ret i sin synskhed. De sås aldrig mere. Da Ole blev henrettet var hun, sådan som hun havde drømt det, blevet gift med en anden med hvem hun havde flere børn.

*

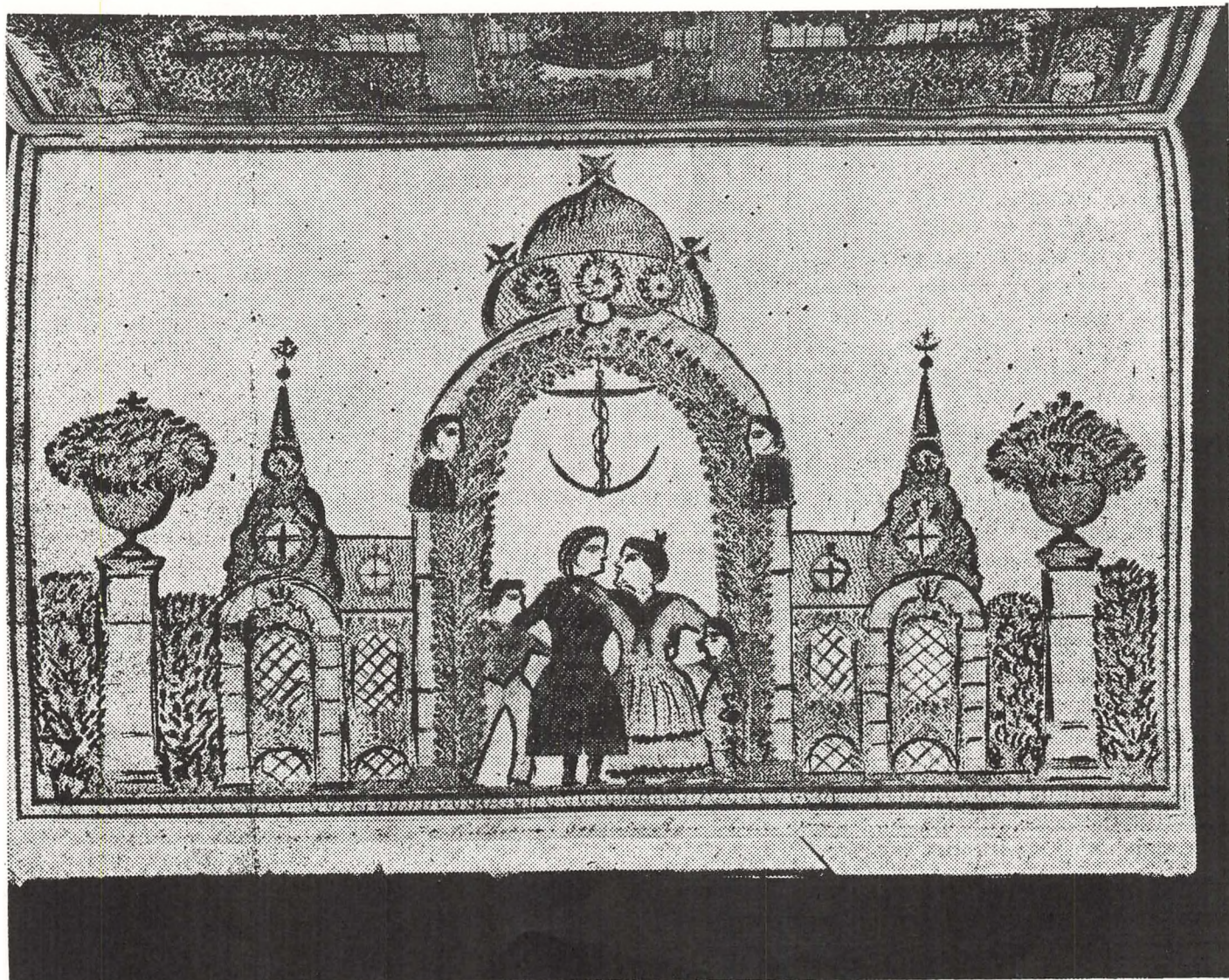
Men nu selve udåden, hvorved Ole forskertsede sit Liv? Jo, om morgenen den 12. juni 1837 fandtes kusk *Lars Pedersen* dræbt på sit værelse på Nymølle. Lars Pedersen havde aftenen før — søndag var det — været på Ørholm kro, men var allerede hjemme ved 10-tiden om aftenen. Inden han gik til ro, aftalte han med en kone på Nymølle om at vække sig tidligt næste dag.

Konen holdt sit ord, men formåede ikke at banke Lars Kusk op, hvorfor hun tilkaldte hjælp. Man måtte bryde hans dør op for at komme ind, og da fandt man ham liggende i sin seng — stendød — dræbt af et knivstik i halsen. Noget senere konstaterede man, at hans bedste klæder, hans ur og hans penge var forsvundet. Det drejede sig om ret mange penge, for Lars Pedersen havde været en sparsommelig mand.

Myndighederne, birkedommer *Knudsen* og hans medhjælper *Peder Munthe Bruun*, blev underrettet om drabet, men allerede inden de ankom, havde de to sognefogeder i Søllerød og Gl. Holte udpeget to personer fra egnen som mere end suspekter. Den ene var en afskediget vægter fra Nymøllefabrikken, *Ole Hansen*, om hvem man vidste, at han tidligere havde stjålet fra afdøde samt stjålet på papirmøllen, hvorfor han var blevet afskediget. Med en fuldkommen mangel på logik forkyndte han vidt og bredt, at Lars Pedersen var ansvarlig for afskedigelsen, skønt denne vitteligt aldrig havde anmeldt tyveriet.

Den anden var en på egnen ildeberytet mand, *Peter Chr. Knudsen*, som gav sig af med at slagte heste, sælge klude og ben og hestehuder, og man mistænkte ham også — vistnok ikke uden grund — for om natten at stjele andres heste og slagte dem blot for hudens skyld. Til denne mand havde Ole Hansen sluttet sig efter sin afskedigelse, og sammen var de en plage for egnen.

En husundersøgelse blev straks iværksat hos de to, og man fandt forskellige af Lars Pedersens sager bl.a. en

Det fantasilot med spir og forsiringer, som Ole Kollerød tegnede til Kaptajn Agerholm, og som denne og familie burde bo i, om alt gik efter fortjeneste

Kaptajn Abraham Agerholm, Stokhuset humane chef,
som Ole Kollerød priser

næsten ny hat, og i et krat i nærheden af den enes bopæl, nogle gangklæder. Det var hos Knudsen, og han blev anholdt. Efter elleve timers strengt forhør angav han Ole Hansen og Ole »Skrædder« som gerningsmændene, medens han hævdede, at hans rolle havde indskrænket sig til at stå vagt under indbruddet. At det skulle komme så langt som til drab, havde han aldrig forestillet sig.

Om tirsdagen blev Ole Hansen og Ole Kollerød begge anholdt på markedet i *Slangerup*. Ole Hansen blev udpeget for politiet af en bonde fra Søllerødegne, som havde genkendt ham. Ole Kollerød, som man endnu ikke var klar over var identisk med Ole Skrædder, blev anholdt, fordi en handlende opdagede, at en 10 rigsdalersseddel, som Ole havde stukket ud, var falsk.

*

Ole Kollerød bedyrede, at han selv havde modtaget sedlen af en ham ubekendt mand, men han måtte med til Hillerød, og på politistationen blev han genkendt af sognefoged *Lars Johansen* fra Søllerød. Han havde netop indfundet sig for at anmode det stedlige politi om at være behjælpelig i jagen på den omtalte Ole Skrædder.

Ole Kollerød viste sig som en lige så stejl benægter som de to andre, men efter tre måneders ensomt ophold i arresten uden yderligere afhøringer, og da det efterhånden stod ham klart, at politiet nu havde samlet så meget materiale imod ham, at han alligevel stod til livsvarigt tugthus, gik han til bekendelse. Hellere døden end livsvarigt tugthus var hans ræsonnement. Og da der nu var gået hul på bylden, tilstod han alle de forbrydelser, han havde begået i årens løb. De var mange, men Ole havde en fænomenal hukommelse.

... Med hensyn til drabet forsøgte han ikke at formindske sin andel. Han påtog sig den fulde skyld, men gav dog samtidig udtryk for sin foragt for de to andre, Knudsen,

som svigtede på halvvejen og ikke, som aftalt, klatrede med ind gennem vinduet til Lars Pedersen, og Ole Hansen, som under kampen med kusken, der var vågnet, langt fra var så djærv en karl, som han havde pralet af at være. Kusken havde vist sig langt stærkere end antaget, og det havde været ham, Ole Kollerød, der havde måttet tage affære og gøre brug af den kniv, som han iøvrigt havde lånt af samme Ole Hansen.

Efter udåden havde de delt afdødes ejendele, penge og klæder. Pengene i tre lige store bunker efter princippet »een til dig, een til mig og een til dig«, men Ole havde dog set sit snit til at liste en 100 rigsdalerseddel over i sin bunke. Den blev senere fundet hos Oles kæreste gennem en år-række, *Sidse Marie*, i haven hos dennes moster.

Skønt Ole som nævnt ikke søgte at besmykke sine handlinger, så hævdede han dog hele tiden, at planen om kuppet var Ole Hansens — som en hævn over Lars Pedersen, »der havde taget ham brødet ud af munden«. Videre holdt Ole på, at både han og Knudsen havde drejet Ole Hansens oprindelige plan derhen, at de kun i yderste nødværge måtte bruge knivene, og det kun i selvforsvar, ligesom de også havde insisteret på, at de skulle nøjes med de almindelige tolleknive, de havde, i stedet for de drabelige slagteknive, som den anden havde foreslået.

Og det var da heller aldrig kommet så vidt som til drab, om blot ikke Knudsen, som havde pralet af sine kræfter

Møllen i Gothersgade, hvor Ole Kollerød stod i lære for at blive møllersvend og kunne gifte sig med præstens datter.

Tegnet i fængslet af Ole Kollerød

og udtalt, at det ville være en let sag at ordne kusken, i sidste øjeblik havde holdt sig til tilskuerens rolle.

*

Tre år sad Ole Kollerød i fængsel, før dommen blev eksekveret. Han sad først i Blåtårns-fængslet, men blev efter et flugtforsøg herfra indsat i Stokhuset, hvor bevogtningen var langt strengere. Til gengæld viste lederen her, kaptajn *Abraham Agerholm*, sig at være en yderst humant tænkende fængselsleder med ideer langt forud for sin tid om fangeres behandling.

I sin livsbog — papir og blæk overladt fangen af kaptajn Agerholm — giver Ole Kollerød da også stærke udtryk for sin taknemmelighed overfor denne gode mand. Ja, da den nu virkeligt oprigtigt angrende forbryder ikke finder tilstrækkelige lovprisende ord til at skildre sin taknemmelighed overfor kaptajnen, går han i stedet over til at tegne pragtfuldt udstyrede fantasislottet til »den velbårne kaptajn og hans familie«, slotte forsynede med tårne og spir, snirkler og arabesker, som han syntes Agerholm fortjente. Barnligt, men rørende. Men hvor naive disse tegninger, der også skildrer Oles møllerfortid samt det daglige liv inden for fnægslet, end er, så røber de dog et umiskendeligt talent, et følsomt og kunstnerisk sind.

Ole Kollerøds livsbog, dette mærkelige, menneskelige dokument, er ført helt op til dommen og til umiddelbart før henrettelsen fandt sted.

Oles to medskyldige blev »benådet« med livsvarigt tugthus, desuden dømtes de til på skafottet efter overværelse af henrettelsen at blive kagstrøgne, en barbarisk straf. Ved den lejlighed udviste Peter Chr. Knudsen, som af Kollerød ellers var blevet beskyldt for fejhed under rovmordet, mærkeligt nok det største mod — eller, som det hed i den tids beretning — forhærdethed. Han gav ikke et kny fra sig, skønt hans ryg efter afstraffelsen var eet blodigt kød. Ole Hansen derimod klagede sig noget så forkrækkeligt, hvad der ikke er noget at sige til. Efter kagstrygningen blev de ført til afsoning i tugthuset, hvor de begge endte deres dage i elendighed.

*

Sådan lyder beretningen om den grufulde forbrydelse »Rovmordet i Nymølle«. Alle de faktiske træk kendes fra de omfattende forhørsdokumenter og fra Ole Kollerøds egne tilståelser i sin bog. Det man savner er imidlertid, at denne bog bliver taget videnskabeligt op og udgivet af en historiker, dialektforsker og psykolog og behandlet som det, den er, et meget interessant tidsdokument og en gribende beretning om et menneske på godt og ondt.

To store Kunstnere

Af
EYVIND
RAFN

GODT GEMT I NORDSJÆLLANDSK BONDEHUS

DRØMMEN om at have en moderne og velbeliggende lejlighed i København til at bebo gennem vinterhalvåret og dermed være arbejdsstedet nær og så kunne sommeren over bo på sin egen gamle smukt og isoleret liggende idylliske bondegård og vel at mærke få den nødvendige hus-hjælp ... det er nok noget nær det meste af, hvad man kan vente at få opfyldt. Det sker en gang imellem og sjældent er det hændt mere velfortjent end for internationalt kendte og ansete kunstnerægtepar violinistinden kongelig capelmusica *Tutter Givskov* og pianisten, *Eigil Harder* ... hun et ægtefødt naturbarn med varm og levende sans for naturen ... han født bybo, der kom til verden i 1917 som søn af en bogbin-

dermester og med slægtsrødder tilbage i det sydlige Norge, både i Stavern og i Oslo ... hvor familien havde arbejdsmæssig forbindelse med nationalscenen ... og som efter at have taget realeksamen i København og tidligt røbet talent for klaverspil fik undervisning hos den længst afdøde ansete pianist, lærer i klaverspil Henrik Knudsen, hvem man vil erindre som den der udarbejdede komponisten Carl Nielsens klaverudtog. Dermed begynder eventyret for Eigil Harder.

Han viste tidligt rige pædagogiske evner. Endogså megen velvilje mødte han hos Henrik Knudsen, at denne inviterede københavnerynglingen med sig ud på landet, når Knudsen rejste på weekend til sin landejendom, den nu cirka 150 år

Den verdenskendte violinistinde, kongelig kapelmusica Tutter Givskov betragter sammen med sin mand, pianisten Egil Harder den fugtige 1964-sommers triste virkning på husets blomsterpryd. Fruens sydlandsk mørke udseende kan nemt lede tanken på, at hun muligvis er af kulsviertslægt. Det er imidlertid en polsk forfader, som nok har dette på samvittigheden.

gamle bondegård Ravnsbakkehus ved Sonnerup i omegnen af Frederiksværk og der træffes Harder idag som velmeriteret ejer af gården, som man interesserer sig lidt for, hvordan han erhvervede.

*

Det gik således til.

I året 1934 kom *Egil Harder* første gang hos sin lærer og da denne sov hen i 1946 viste det sig ved åbningen af hans testamente, at han havde tillagt Harder gården til arv og eje og handlet således ud fra den nøgterne kendsgerning, at Harder havde ikke kun hjulpet til så mangen en gang på gården, men også vist betydelig sympathi for den smukke gamle og velholdte ejendom såvel som for dens omgivelser og deriblandt ikke mindst egnens befolkning, at den gamle musikhæder, hvis slægt ikke havde vist større interesse for at overtage stedet, skænkede hele herligheden kvit og frit til eleven, hvis gode karakteregenskaber han havde lært at kende.

Til gården hører cirka 20 tønder land og deriblandt en velholdt blomsterrig have med plæne og andedam, hvori

skræpper muntre ænder ... indkøbt i Gundsømagle ... hyggeligt sammen med to par vildænder ... fuglemad, der suppleres med, hvad Egil Harder nedlægger i sæsonens løb, når han med sin Sauer Drilling kaliber 12 går lidt på jagt på naboernes jorder sammen med sin jagtkammerat tømrer *Egil Andersen*, Karlsgave. Det bliver til en smule agerhøns samt fasaner og harer plus ræve.

*

I pauserne mellem sommerens tallose regnbyger og øvetimer på snart den medbragte og til landopholdet bedre egnede violin end det fornemme instrument Tutter Givskov stryger i Det kongelige Teater og overtog efter kongelig hofviolinistinde Gunna Breuning-Storm, som hun dog ikke bruger på sine egne koncerter, hvor eget instrument anvendes river og kradser den international berømte spinkle og mørkladde frue i havens gange og bede og gør det så fermt og resultatgivende, som var hun født med et særligt talent for at arbejde i det fri.

Hovedindgangsdøren i det over 150 år gamle bondehus med smukt nytækket tag og overalt udadledigt velholdt.

Sådan er det også!

Født som datter af en skovfoged på den jyske herregård Frijsenborg evre ved Hammel lærte Tutter Givskov tidligt landslivets glæder at kende og med det i sit væsen såre tydeligt og ofte for dagen kommende træk af umiddelbarhed, som vel nok er en arv fra tipoldefaderen Isuk Blumensohn, der var af fornem gammel polsk jødeslægt, så er hendes glæde ved at bo på landet lige så stor som den, der trives hos hendes mand, omend den hos ham nok kan skyldes anden oprindelse.

*

Begge er imidlertid og i utvivlsom lige høj grad med til at skabe en atmosfære af kunstnerkoloni på egnen, hvor de omgås blandt andre komponisten Vagn Holmboe, som bor året rundt i Ramløse sammen med sin rumænsk fødte hustru *Meta*, der forlængst har skabt sig et navn som keramikker og især som skaber af spillende muntre og velafstemte glasmosaiker og sammen med disse fire sætter også violinisten professor *Erling Bloch* et vist præg sammen med cellisten *Asger Lund-Christiansen*, Karsemose ved Asserbo, på egnen,

hvis beboere dog har mærket sig for længe siden, hvor nær man på Ravnsbakkehus evner at leve nær jorden og holde fødderne på den, omend de kunstneriske mål er nok så høje.

*

Når disse linjer læses Ved Julelampens Skær, så er husfruen just vendt tilbage fra en tre måneders tourne gennem USA og Canada med Københavns strygekvartet, hvor hun som bekendt spiller 1. violin, og imens har Egil Harder virket som afholdt lærer for de blinde på Det kongelige Blindeinstitut. Fornemmere kan det jo på sin vis ikke være. Kræfter til den opslidende gerning henter de begge på den skønne og milde egn, hvor det blev deres lykkelige lod at kunne bo og få har vist også fortjent det mere end dette forfinede og fysisk slet ikke altfor stærke ægtepar som evner at virkeliggøre den gamle leveregl På det jævne, på det jævne, ikke i det himmelblå, der har livet sat dig stævne ... der skal du din prøve stå! Det er et kunstnerpar med redelige klare og rene toner og megen flid bag sig, som man altid gerne hører nyt fra.

SVEND RINDHOLT:

En gammel ven

AF FUGLE OG DYR

KNUD KYHN, for hvem fugle og dyr som motiver til malerier og keramiske skulpturer er det ene fornødne, nærmer sig de 85. Det betyder dog ingenlunde, at han har indstillet sin kunstneriske virksomhed. Han møder fremdeles ved tidlig morgen på Den kgl. Porcelainsfabrik for at modellere dyreskulpturer, og han fortsætter jævnligt med en eftermiddags- eller aftentur i bil rundt i Nordsjælland for at virke med sin tegneblok og sine farvestifter.

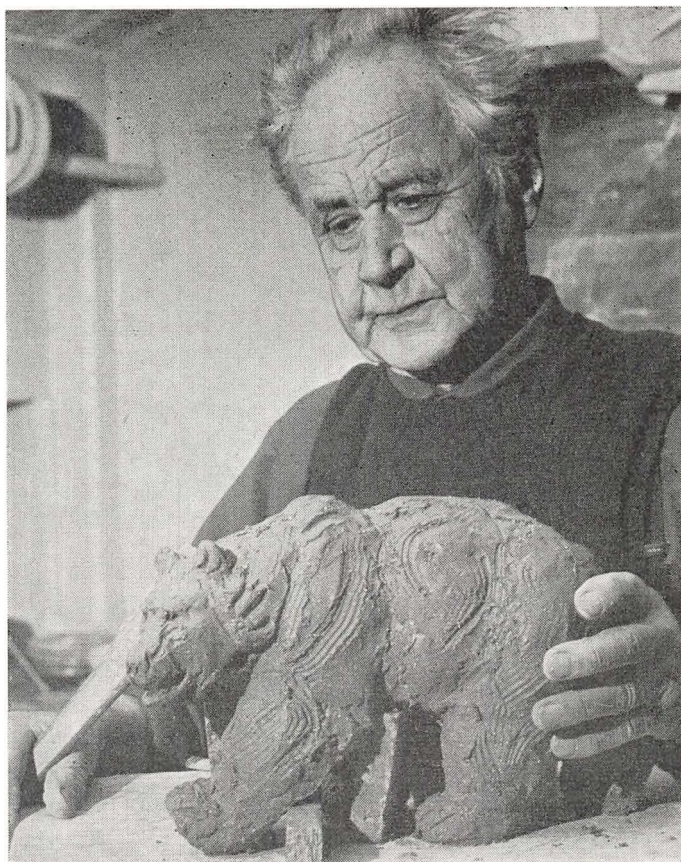
Knud Kyhn bor i Farum og har gjort det de sidste 30 år. Ofte er han draget langt af led til fjorde og sunde for at studere naturen. Han har gæstet en del af øerne i Smålands-havet, har gjort studier i Blåvand og Vejrs ved Vesterhavet, har også været på togt i Lapland, og har sågar gjort en afstikker til Grønland, endog helt op til Thule.

*

I de senere år har han dog samlet, hvad han kalder sine kunstneriske »notater« i Nordsjælland, og her har han især været virksom ved Esrum Sø, i Nørreskoven, nær hans bosted i Farum eller ved Rungsted, på Birkerød-egnen og i Karlebo.

Knud Kyhn fremstiller altid fugle og dyr i naturmilieu, idet han skildrer dem under deres daglige, vante færde, gengiver deres kamp for tilværelsen, fortæller om deres jagt efter føde eller deres flugt fra fare og fjender.

Naturen åbner sig bestandig for denne kunstner som et

Maleren og keramikeren Knud Kyhn

vekselspil af begivenheder og dramatik. Det bliver på den måde det flygtende nu, han prøver at indfange. Alligevel er det sådan, at det ikke slet og ret er en given situation, maleren vil illustrere; det er ikke bare de flyvende eller springende modeller, der under urolig livsudfoldelse fængsler ham. Han tegner eller maler ikke simpelthen en flok af småfugle, der jages af en falk, eller en lille gruppe heste, der stejler i sorgløs leg på engen. Han søger langt mere vidtrækkende sammenhæng, et bredere og mere magtfuldt udsnit af den natur, han har for øje. Begivenheden eller situationen, han giver farve og liv, savner aldrig landskabelig ramme. Der mangler intet i det store spil. Vejret og lyset, som de ytrer sig overalt, er væsentlige faktorer i helheden:

skyernes drift, bygernes styrt, blæstens rusk i grene og græs eller solpletters flimren på krappe bølger. Hele natursceneriet i rig mangfoldighed fanger hans opmærksomhed og påkalder hans skabertrang. Derved får hans oplevelser øget vægt og bedre mulighed for at virke livfulde og bevægende på andre.

*

Det er med andre ord ikke blot en gammel ven af fugle og dyr, der vil fortælle om, hvad han har iagttaget af livs-

Springende rådyr i Nørreskov ved Farum

Stork i engen ved Esrum sø

udfoldelse. Det er i fuld udstrækning en kunstner, som naturen har overvældet, og for hvem intet er fremmed eller mindre væsentligt, hvor lyset lever og vejret drager forbi. Derved får Knud Kyhns motiver deres særegne styrke, og hans skildringer af levende skabningers adfærd et dybere perspektiv, en mere umiddelbar udtrykskraft. Det er ikke alene, hvad en kritiker har kaldt jægervisdom, han giver udtryk for. Det er tillige en rig og opløftende naturlyrik, han bringer til fuldtonende velklang.

*

Hertil skal føjes, at denne kunstner har en overordentlig dybtgående indsigt i fugles færden og levevis, således at så at sige alle arter af vingede skabninger bliver anvendt som motiver. I flæng kan nævnes som modeller for store olie-billeder eller mindre akvareller: en svirrende klynge af ryler, kiler af gravænder eller knortegæs i fint afrettet formation eller en skrigende tummel af viber. Ved vore bæltter har Knud Kyhn ofte malet store flokke af edderfugle. Men det kan også være en enkelt fugl, der — kan man sige — bliver

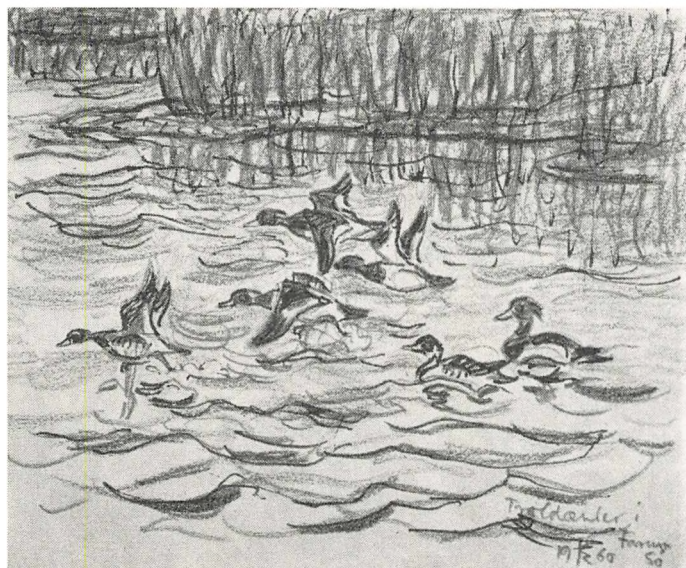
portrætteret, f.eks. en sneugle i indadvendt majestæt eller en fiskeørn, der har gjort en fangst i en lille sø, og nu stiger til vejrs på vældige vinger.

Knud Kyhns naturoplevelser er mangeartede. Af fugle er der flest. Men det kan også være springende heste, der skildres, eller en rå, der ligesom svæver forbi i en lysning i skoven.

*

Endelig kan det hændes, at Knud Kyhn hengiver sig til drømmerier. Så fabulerer han med sine blyanter og fremtryl-ler scenerier fra jungle eller bambusktrat. Store, listende katte er på vej til et vandingssted. En gruppe elefanter tramper gennem tykningen. Eller en flok af hvinende aber skaber drama og lystighed i en trækrone.

Studier til den slags har Knud Kyhn gennem mange år gjort i Zoologisk have. Her har han fundet et personligt »akademi«, en studieskole, der ikke bare har haft betydning for de nævnte »drømmerier«, men rent praktisk har dannet grundlag for kunstnerens rige og højt skattede virksomhed

Troldeander i Farum sø

Musvåger trækker sydpå. Farum

Svaner ved Rungsted strand. Nordlys

som keramisk skulptør. Her blev de iagttagelser gjort, der er omsat til livfulde stentøjsfigurer: bjørne og aber, elefanter og flodheste, pantere og pingviner, foruden vaser med relieffer af bl.a. hejre, havørn, peberfugl, pelikan eller måger.

Det er keramik med disse motiver, Knud Kyhn udfører på Den kgl. Porcelainsfabrik. Men tilsvarende går også igen i arbejder, fremstillet af Farum Keramik, en virksomhed som kunstneren driver sammen med sin hustru, *Julie Bloch Kyhn*. Her er det hovedsageligt brugsting i fajance, der skabes, fade, skåle og kakler, eller det er statuetter af dyr og fugle, undertiden i brændt, uglaceret ler.

*

Knud Kyhn har haft den lykke som kunstner, at hans mange og forskelligartede værker gennem et langt liv er blevet værdsat, som de fortjener, og har fundet vid udbredelse. Personlig sætter han mest pris på, at det er til private hjem med kunstinteresse, hans arbejder finder vej. Men det er dog ikke ensbetydende med, at han ikke påskønner at være smukt repræsenteret på museer, ude som hjemme.

Statens Museum for Kunst har således erhvervet både olieblade, akvareller og stentøjsfigurer af Knud Kyhn, og der er også billeder eller keramik af ham rundt om i

provinsen, bl.a. i museerne i Randers og Odense, Kolding og Maribo, Tønder og Aabenraa.

I Kunstindustrimuseet findes flere af hans bedste keramiske frembringelser, og for udlandets vedkommende er han eksempelvis repræsenteret i det svenske Nationalmuseum i Stockholm og i Metropolitan Museet i New York.

Endelig kan nævnes, at Knud Kyhn har udført flere store, keramiske relieffer. På Håndværkerskolen i Sønderborg findes et Odin-relief, i Illums restauration eet med havfruer — en symbolsk fremstilling af København ved Øresund —, i C. L. Davids samling eet med en tyr og en løve i kamp og endelig i Nordisk Kollegium eet med fem svaner.

*

Det havde været fristende ved denne lejlighed at bringe en billedrække, der kunne illustrere alle sider af Knud Kyhns kunstneriske virke. Dette er imidlertid så omfattende og mangearartet, at det ikke på en kneben plads vil være muligt at skabe et blot nogenlunde fyldestgørende overblik.

Vi har derfor valgt at indskrænke os til at bringe et lille udsnit af kunstnerens værk, en række farvekridtstegninger. *De danner til gengæld en vis naturlig sammenhæng, — de er alle tegnede indenfor de sidste år, og endelig er de alle, som det ses: nordsjællandske motiver.*

Svend Rindholt.

Der er noget i Luften, jeg ved ikke hvad,
som Foraar, skønt Skoven har mistet hvert Blad.
Der er noget i Luften, som Rosernes Duften,
som Fuglenes Fryd,
skønt Rosen er falmet, og Fuglen er dragen mod syd.

Der er noget i Luften, som gør mig saa glad,
som frisker mit Hjerter i Ungdommens Bad.
Der er noget herinde, et straalende Minde
med Kærter og Sang
om Julen derhjemme, derhjemme hos Moder en Gang.

Vilh. Gregersen

Da bølgerne gik højt på generalforsamlingen, rejste Niels Bø'ker sig pludselig og sa'e: »Hvoffer dæ-len snakker i hiele tiden om kolle-gialitet, når vi har det go'e gamle ord brødnid!«

Nord sjællandske

Da gamle Jens Mukkert første gang så in mand køre på cykel — ded var Hans fra Høj-gaard — sagde han: »Doven har Hans altid væt, men nøv stiger alligevel kånsten! Se, han sidder nør aa gåer!

»Hvem der bare hade fået en lille« sa'e Mette, »for så hade man da en kær'ste, eller i alle fald hat en«.

»Ja, vist er det farligt at leve«, sa'e Petra alletider, »for det er få, der slipper levendes fra'ed«.

stæmte sprog

»Ded her mæ å ydbringe et »leve« hver gang vi er sammen, ded brøds jeg mig inte om, jeg bli'r alletider sittende og holder kaje«, hvorf-ter hans borddame spurgte: »Må man spørge den herre, om han er bedemand?«

»Medlem af den forening?« sa'e Troels på bakken, »tror pastoren værklig, jeg vil være medlem a' en forening, der vil ha' mig som medlem?«

Lærd franskmand ser på Helsingør..

Her bringer journalist Max Iversen et uddrag af en sjælden dagbog, som den franske jurist Charles Ogier skrev under sit ophold i Norden i 1634.

AF MAX IVERSEN

I året 1634 behagede det Hans allerkristelige Majestæt, Kong Louis XIII, at sende en overordentlig gesandt til de nordiske landes hoffer. Denne franske monark har vi alle en smule kendskab til — om ikke fra andre steder, så fra »De Tre Musketerer«.

De diplomater som han i 1634 sendte herop med gesandten, *Claude de Mesmes*, Grev *d'Avaux* i spidsen, tør man derimod kun forvente, at historikere af fag har kendskab til. Ét medlem af denne diplomatiske mission har imidlertid stor interesse for alle historiske interesserede danske, og da først og fremmest for nordsjællandske historisk interesserede. Det derejer sig om den lærde jurist *Charles Ogier*, (1595—1654).

Ogier har i dagbogsform på latin givet en livlig og malende beskrivelse af rejsen, men beretningen er så detaljeret og omstændelig, at vi her kun får plads til at citere enkelte stykker af det afsnit, som handler om gesandtskabets ophold i Helsingør.

De franske diplomater forlod Paris 11. juli og tog til Calais, hvor et orlogsfartøj lå parat. Efter en vidtløftig skildring indleder Ogier beretningen om sit tre måneders ophold i Danmark med at beskrive Helsingør, hvor landgangen fandt sted.

»... så kom byen Helsingør til syne — Ogier kalder den ikke *Elseneur*, men *Elsingora!*). — Da vi havde kastet anker udfor denne by, som er en betydelig og af utallige skibe besøgt stad, sendte vort skibs øverstbefalende en båd i land til byens guvernør, thi det var ikke tilladt at nærme sig videre, uden hans samtykke.

Da denne hørte om gesandstens ankomst og så det pragtfulde syn af vore flagsmykkede skibe derude på reden, gav han straks ordre til at det rød-hvide flag skulle hejses på fæstningens højeste punkt. Så snart vor flådekommandør havde set dette, gav han besked om, at der skulle salutes, og næsten i samme øjeblik lynede og tordnede det fra tredive skibskanoner. Aldrig så snart var disse forstummet, før det som svar dundrede og knaldede fra fæstningen. . . «

Efter at have givet tydeligt udtryk for sin påskønnelse over den høflige modtagelse, der var blevet gesandtskabet til del, fortsætter franskmanden:

»Den resterende del af dagen benyttede jeg til at bese byen, der hører til de middelmådige, eller måske rettere

til de mindre. Gaderne er temmelig lige, ja, endog ret brede, husene er både indvendigt og udvendigt særdeles nydelige og de er næsten alle bygget af røde teglsten med vinduer af det klareste glas, som indbyggerne renser hver ottende dag. Mændene er velvoksne og kvinderne er nydelige og vel-skabte med blå øjne og lysegult hår . . . «

Gennem Ogier's beretning læser man mellem linierne, at han er meget skuffet over, at sprogvanskelighederne lægger sig hindrende i vejen for en nærmere kontakt med de smukke danske kvinder — han har været en rigtig Jon, den gamle franskmand . . . ! Han beklager sig direkte over, at man her til lands overhovedet ikke kender skikken med at kysse på kinden, og at borgerskabets damer tilslører deres yndigheder i alt for høj grad.

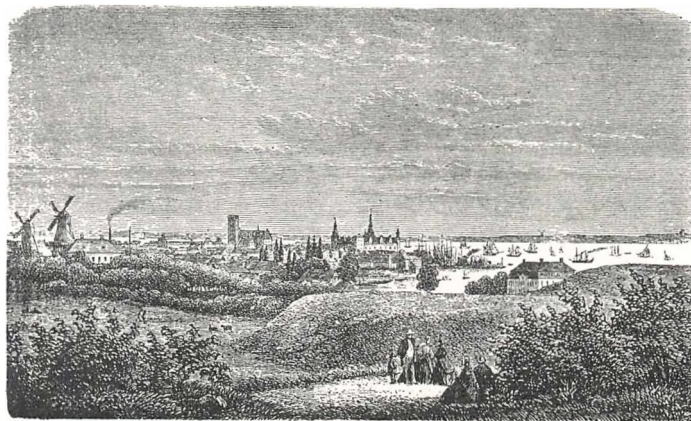
Charles Ogier, der ellers er forbavsende godt underrettet, fortsætter:

»I nærheden af byen *Elsingora* ligger et stærkt befæstet og temmelig smukt bygget slot, kaldet »*Cronembourg*« — sikkert fordi, Monarkens Krone opbevares der!«

Lige overfor, på Skandinaviens side, ligger en anden fæstning ved navn *Elzenbourg* (*Helsingborg*). Mellem de to slotte, er farvandet så snævert, at det mand og mand imellem kaldes »*Sundet*«. Denne sejlrende kan den danske konge afskære eller åbne efter behag, og han har derfor hvert år en indtægt, der andrager mange tusinder. Men for at ende beretningen om denne dag, gik jeg forøvrigt tidligt i seng. Sengene i vort sovekammer stod tre på rad, ligesom i et langt skab, forsynet med snehvide dyner, sådan, at man næsten ikke kan sove for lutter blødhed. De tunge dun- og fjerdyner bevirkede, at vi var nær ved at kvæles.«

Det er dog ikke langt fra, at den gode Monsieur Ogier modsiger sig selv, for lidt længere henne i sin beretning, strømmer han over med lovord over de danske senge, og deres »kostbare lin«.

Flere gange i løbet af sin beretning udtrykker han beundring for de smukke danske kvinder, der »hverken blotter brystet, kruser håret, eller stiller noget som helst til skue«, og så er der jo desværre det, at de danske kvinder udmærker sig ved deres »overmåde store ærbarhed« og at de desværre »— ikke giver anledning til elskov eller håb om fortrolighed eller tilnærmelse«.

Ældre billede med udsigt over Helsingør

En gammel Hundested-borger fortæller

AF ANDERS HANSEN

MAGE til gammel kraftkarl skal man da lede længe efter! Det er indtrykket efter en samtale med fhv. fiskeeksportør *Jørgen Jensen* i Hundested. Han er 91 nu og vel sagtens ældste mand i byen. Han er blind og har været det de sidste ti år. Men det har ingenlunde taget humøret fra ham, og alderen har ikke svækket hans hukommelse, der er fabelagtig.

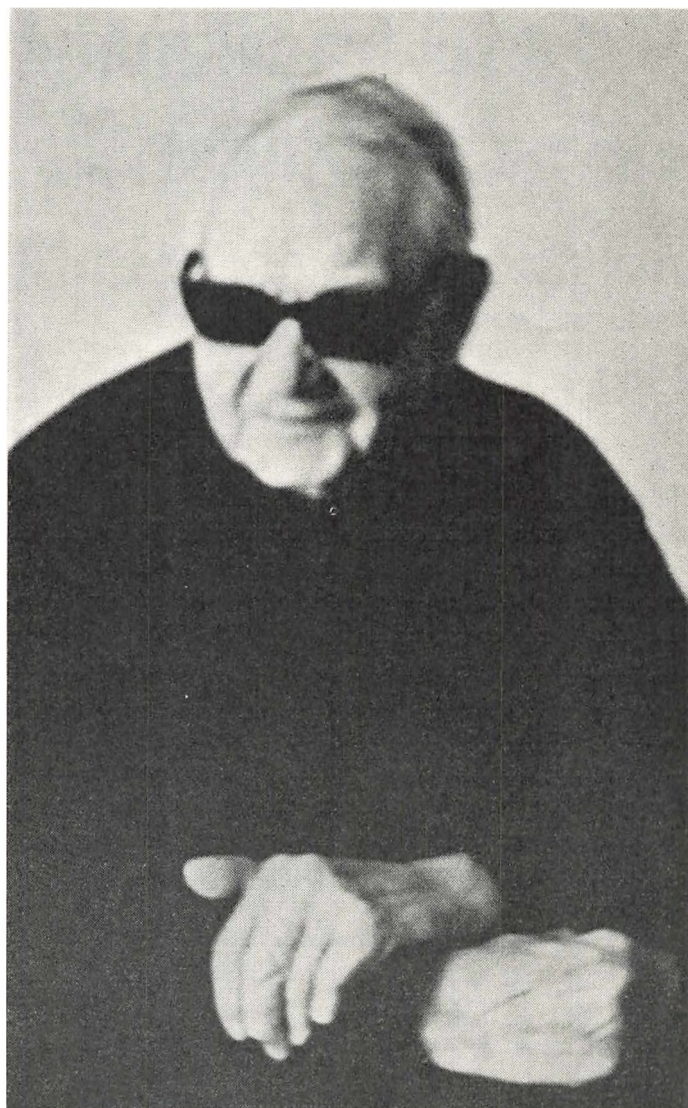
Hans slægt har altid holdt til på Hundested-egnen, den ene generation af fiskere efter den anden. De måler med lang alen i den familie og har lange generationer. *Jørgen Jensens* farfar blev taget til fange af englænderne i 1807 (det var dengang, Napoleon begyndte at føre krig mod Rusland). Farfaderen blev ført til Canada og vendte først tilbage mange år efter og slog sig ned i Lynæs.

*

— Jeg flyttede til Hundested i 1881 fra Kikhavn. Da var her 32 huse, og næsten alle levede af at fiske. Det var sløjt dengang. Jeg begyndte at fiske sild i 1886, endnu før jeg var blevet konfirmeret. Men jeg var min egen mand, for jeg ejede to sildegarn, arvet efter min far, der var død i 1875. Min første tur var på to måneder, og de gav tilsammen 28 kroner. Det lyder ikke af meget, men jeg kunne da f. eks. få et sæt tøj og et par træsko for de penge. Og tøjet var stærkt dengang. Mit bryllupstøj er først lige kasseret fornylig.

Om jeg kan huske gamle krudtkarle? Ja, der var jo spillemanden *Per Lauesen* i Kikhavn. Han blev født i 1800 og døde 1899. Han spillede til alle festlige lejligheder her på egnen, og han gned fiolen til han var halvfems. En dag gik vi samen ude på en mark her i nærheden, og spillemanden ville hoppe over en grøft, men jeg rådede ham fra det. Han var jo 94 år, og så hopper og springer man jo ikke så vildt mere. Men han ville, tog tilløb og havnede med et plask ude i grøften, hvorfra jeg så måtte hale ham op. Jeg, der var tyve år dengang, ville aldrig drømme om at kunne springe over den grøft. Men *Per Lauesen* sagde bare: »Det må være bentøjet, det er galt med.«

Ork, hvor blev der danset dengang. Da var folk også gladere end de er nu, og de ville helst klare sig selv i mod-

Den snart 100-årige tidligere fiskeeksportør *Jørgen Jensen*

sætning til i dag. De blev skam også gamle dengang. Nu råber vi op om penicillin og den slags, men det er ingen nytte til for de gamle.

*

Jeg kan også huske *Prinsen*. Ja, det var noget, han blev kaldt, han hed egentlig *Frederik Jacobsen*. Han trillede med fisk på en lille vogn, som han gik og skubbede. Han gik fra Kikhavn til Melby og Hundested. Flere gange trillede han også til København med fisk. En af gangene havde han *Havlitter* med derind. Han havde fanget dem herude på fjorden, men kunne ikke sælge dem. Han havde en nordmand med sig som selskab, og denne nordmand gik ind til vildt- og fiskehandler *Jørgen Jensen* i St. Kongensgade og spurgte efter *Havlitter*. »Dem har vi ingen af, men vi kan måske skaffe dem,« lød svaret. »Godt, så kommer jeg igen i eftermiddag,« sagde nordmanden og gik. Ved middagstid gik *Prinsen* ind til *Jørgen Jensen* og tilbød sine *Havlitter*, som han fik solgt til sidste dun. Sært nok, men nordmanden dukkede ikke op igen i forretningen. Som fourage havde han en madpakke og halvanden pægl brændevin med, så det gik jo. Dengang kostede snapsen 28 øre for en pot, og de gamle

blev tit fordrukne, når det var så billigt. Men hvad, en arbejdsmand tjente 26 øre i timen, og en husleje på 14 kr. om måneden var ganske almindelig.

*

Jeg fiskede fra 1886 til 1910, siden var jeg fiskeeksportør til midt under krigen. Jeg har dog været på flere fisketure, bl.a. to lakseture, sidste gang lige før jeg blev blind. Jeg havde en båd liggende ved Bornholm, og en aften ringede skipper til mig og bad mig skaffe en mand til dagen efter. Det var jo plat umuligt, så jeg sagde til ham, at jeg kommer selv. Støvler på, køjesækken pakket og med aftentoget til København. Dagen efter var jeg om bord i laksebåden. Men da var jeg også kun firs. Jeg var også ude efter tunfisk i en jolle mellem Kullen og Gilleleje i 1953. Men jeg fangede nu ingen.

*

Den første havn her i Hundested begyndte vi at bygge i 1881. Jeg var selv med til det. Før den tid var der kun en mole, men stenene fra den er væk nu. Indtil 1901 landede alle bådene deres fisk i Lynæs, for her var ingen vand på grund af tilsanding. Nu er havneanlægget længere ude, så her er vand nok. Jeg har ikke set den nye havn, men de siger, den er gevaldig flot.

Jeg troede for mange år siden, at jeg ikke kunne leve uden kogt saltet sild. Man laver det ikke mere, i gamle dage spiste vi tit ikke andet. Min kone og jeg saltede 13 ol sild. Ved De af, at en ol er firs stykker? De blev spist, gjorde de. Men vi sjællændere har altid været glade for sild. København er jo grundlagt på sild. Uh ja, kogt saltet sild med kartofler og sennep. Vi malede sennepen med en kanonkugle, der trillede rundt i et lerfad med lidt kærnemælk i.

Jo, jeg har såmænd prøvet så meget gennem et langt liv. Fisker, fiskeeksportør, oliehandler med egen tankbåd og biler,

Fra Hundested havn omkring århundredskiftet

høns- og svineavler, røger og meget andet. Før jeg blev forhenværende, blev jeg altid kaldt op til torskeligde hos skattevæsnet, hvert eneste år. Men et år blev jeg ikke kaldt op. Det blev jeg så mærkelig tilpas over, at jeg ringede til skattevæsnet og spurtge, hvad jeg *nu* havde lavet?

*

Jørgen Jensen følger stadig med i, hvad der foregår på fiskeauktionen og hvordan det står til med regnskaberne for hans båd. Han får tiden til at gå med et par spadsereture om dagen med sin husbestyrerinde og med at høre oplæsning. Husbestyrerinden læser avisen for ham og læser romaner og den slags. Jørgen Jensen har også en af Blindesamfundets båndoptagere med oplæsningsbånd. Den er han glad for. Men han vil hellere høre sin husbestyrerinde læse romaner op end skuespillerne i radioen. — Hun er ligegodt bedre til det, siger den gamle kæmpe.

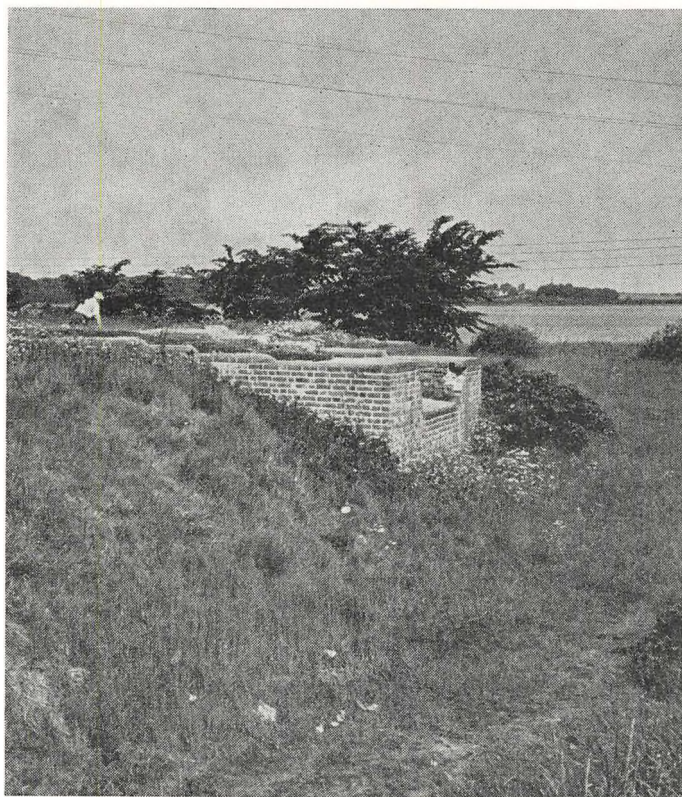

Hundested havn i dag

NY INTERESSE OMKRING

Kongeborgen VED

Frederiksværk

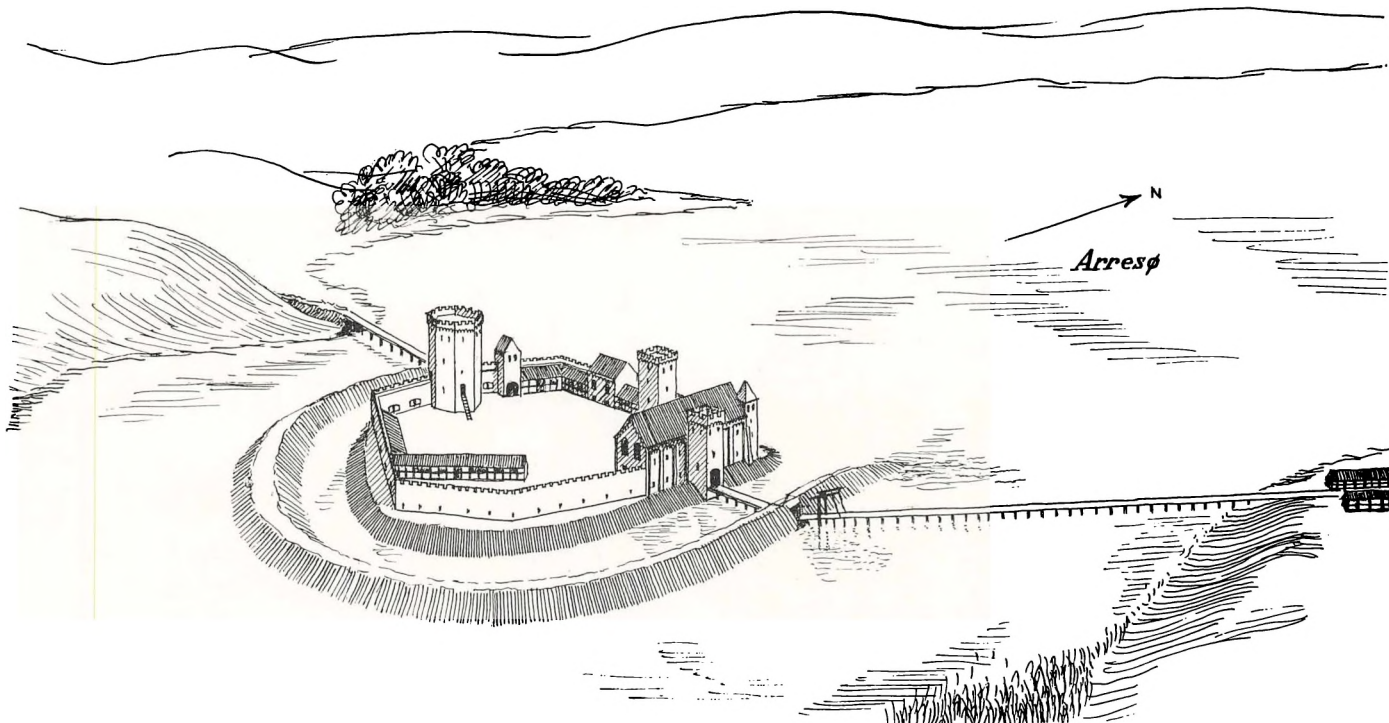

Voldgraven langs Dronningholms hovedbygning som den ser ud i dag mellem den indre og den ydre vold.

Dronningholms lidet kendte ruin ved Arresø, ejet af Turistforeningen for Fr.værk og Omegn, er under ny restaurering under Nationalmuseets opsyn. Her skildres kongeborgens historie af redaktør, cand. jur.

TAGE CHRISTIANSEN

ET af Nordsjællands mest storslåede borganlæg, en kongeborg med voldgrav og ringvold, så idyllisk beliggende i det middelalderlige Danmark som nogen anden kongeborg, er i dag et ukendt navn. Dronningholm slotsruin — hvor ser man den? Ikke engang folk på køretur med en afstikker fra Frederiksværk-vejen langs nordkysten af halvøen Aude-rød, lægger mærke til den, fordi man er optaget af udsigten over det nordlige Arresø til den anden side. Kun hvis man tilfældigvis opdager en indskrift på en sten ved vejsiden eller hvis man stopper op i kroen, der har taget navn efter kongeborgen, bliver man klar over ruinerne på den anden side af voldgaven. Ringvolden ligger der i hele sin halvkreds, ringgraven med sin overflade en halv meter under

En skitse af, hvordan man må tænke sig borgen på den lille ø med bro til hovedbygningen til højre og til tårnet i vest.

Arresøs spejl og den delvis kunstigt opbyggede borghøj, hvorpå bygningen knejsede, er der endnu. Endda med en offentlig bænk på borgplateauet med udsigt til Arresø og fjerne kyster og til en transformatorbygning, hvorfra ledninger og master går ind over ruinene.

*

Borgens fundamenter og murrester, røde munkestenmure i henved en meters højde, viser dens format. 58×80 meter måler ruinen, langs mere end f.eks. Absalons borg under Christiansborg.

Terrænet på Auderød-halvøen er højtliggende, lige til det ret brat falder ned mod det moseland, der i middelalderen var en sø. En lille vig af Arresø var en god og nyttig ramme om borganlægget.

Sagnet siger, at *Valdemar Sejr* byggede borgen og skænkede den til sin dronning *Dagmar*. Det kan være rigtigt. Men så må Valdemar den Store havde gjort et godt forarbejde til borgens opførelse.

Mod vest, mod Roskilde Fjord 2-3 km borte, var der læ af bakkedraget. Vigen omkring borgen og dens forsvarsværker gav bogherren en ganske god tryghed. Mod nord lå borgøen ud til Arresø, der vel har haft lidt højere vandstand. Også i dag er det en smuk udsigt man har over søen, men stilheden på søen, fordi der ikke er vanddybde nok til nogen form for sejlads, og den særprægede grå-gul-grønne

farve, fordi det er ler fra bunden og ikke himlens spejlbillede, der giver den farve, har nok været anderledes.

Fra et porttårn i kongefløjen mod øst og fra et fritliggende porttårn i vest må man forestille sig forbindelsen til land over vindebroer.

Man kan i dag spadserere rundt om borgøen nede i den tørlagte voldgrav. Voldskråningen indenfor er velbevaret og mest imponerende hervedfra. Men det høje græs og elletræerne, der vokser tæt på den ydre ringvold og er rykket ind også i voldgraven, giver det hele et venligt formildende skær. Man sammenligner uvilkårligt med de restaurerede vikingeborges nøgne og fritliggende volde, som gør et helt andet indtryk.

Ud mod vejen er voldgraven åben. Og da vejen går tæt ind mod borgplateauet og skråningerne er bevokset med rogusa-roser — som er godt hjemme her — og elmetræer, som tager udsigten, lægger man ikke fra vejen mærke til noget usædvanligt, hvis man ikke er gjort opmærksom på ruinen.

Årstallet for borgens opførelse sættes løseligt til omkring 1200. Den er altså omtrent på alder med, blot en smule yngre end bispeborgen Søborg og jagtslottet Gurre.

En tavle, der er sat op af Nationalmuseet, giver den besøgende et rids af borgen og dens historie og forklarer ganske kort, hvad bygningerne er.

*

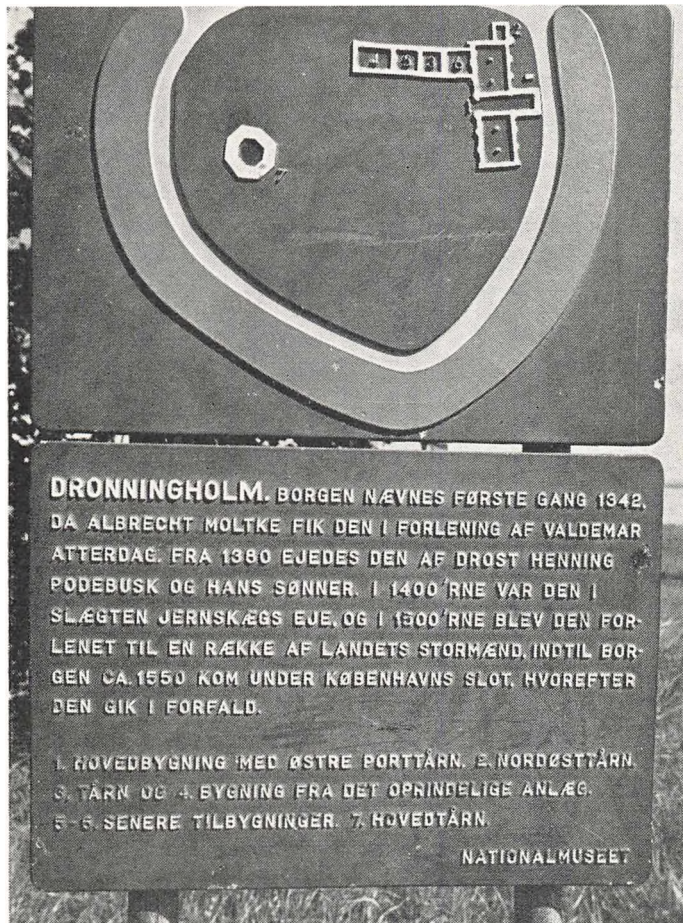
Hovedbygningens murrester mod øst viser kongeboligen i en længde af godt 31 meter. I midten går man på en brolægning, hvor port og indkørsel fra vindebro og porttårn var. Til hver side har man et anseligt rum. Vestpå strækker sig — langs vejen — kælderetagens murrester af fire rum, egentlig selvstændige små huse, hvoraf de to er oprindelige, de to andre lidt yngre. Sammen med østfløjen er facaden mod nord, dengang forenet af en ringmur, ca. 40 meter lang.

For nutidsmennesker kunne hele dette borganlæg synes fortrinligt beliggende og i omfang passende til et sommerhus for en større familie. Man regner dog med, at borgen har haft to stokværk. Og man var ikke dengang så forvænt med plads.

Udenfor selve borgen, men på borgøen, må der have stået bygninger til borgens besætning. De har sikkert været af bindingsværk. Og på den anden side af voldgraven, henved et par hundrede meter nordøst for borgen, på »Ladegårdsbakken«, har borgens avlsgård ligget.

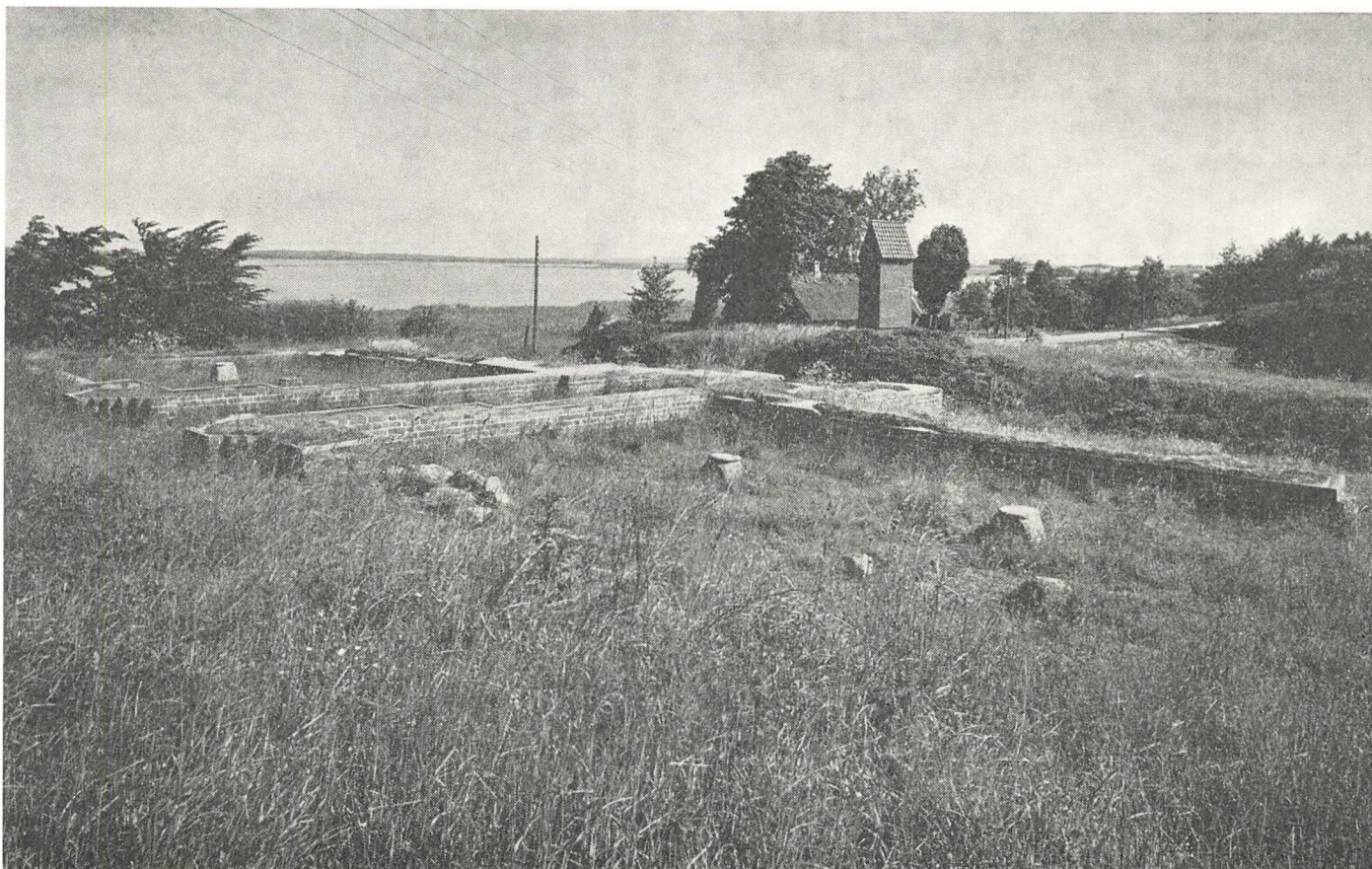
*

Om borgens arkitektur må man i nogen grad gætte sig frem ved at sammenholde med oplysninger andre steder fra, men så meget kan man hvert fald i dag se, at der har været hvælvet loft i et af de små rum, og at der har været en fornem opbygning i den kongelige bolig. Midt i hver af de to sale, som er hver 12×7,8 m, ser man foden af en granitstøje. Disse søjler har båret hver seks krydshvælv.

Nationalmuseets plan over ruinerne med hovedbygningen til højre, vinkelret på den de øvrige stenbygninger og til venstre det store tårn.

Dronningholms hovedbygning og kongebolig. Fundamenterne inde i ruinerne af to sale er fra søjler, som har båret overhvelvingen. I baggrunden et transformator-tårn - og Arresø.

Midt på østfacaden springer porttårnet frem. Det har nået vandet i voldgraven. I portrummet er iøvrigt fundet rester af en bageovn.

Om borgens tid som kongebolig — kongerne måtte til deres rejser i landet have mange tilholdssteder, så man ved ikke noget om, hvor langvarige opholdene på Dronningholm var — ved man ikke meget. Først i 1342 omtales borgen og den tilhørte da Albrecht Moltke af den mecklenburgske Moltke-slægt. Valdemar Atterdags berømte drost, Henning Podebusk, en mand af fornem adelsslægt på Rügen og med en meget høj position i datidens Danmark, ejede Dronningholm omkring 1380. Det var Henning Podebusk, der sluttede freden med Hansestæderne, mens han i spidsen for rigsrådet styrede Danmark.

*

Under dronning *Margrethe* blev Dronningholm igen kongeborg, derefter møder man slægten *Jernskæg* i 1400-tallet, i det næste århundrede var den forlenet til en række af landets stormænd. Blandt borgens navne er *Aage Andersen Thott*, der blev begravet i Æbelholt Klosters kirke, ærkebiskop *Gustav Trolle*, kendt fra det stockholmske blodbad, og kansleren *Johan Friis*.

Nedgangstiden kom, da Dronningholm var kommet under Københavns slot. »Hvorefter den gik i forfald«, som der står på tavlen på borgpladsen.

Dette forfald strakte sig over usædvanlig lang tid, helt op til dette århundrede.

Det begyndte med, at lensmand Poul Huitfeldt 1557 fik kongebrev på, at han måtte tage sten og tømmer fra »det forfaldne hus på Dronningholm« for at genopbygge kronens afbrændte mølle i Dronningholm len. Han måtte dog ikke tage mere materiale, end at der var nok til et »lysthus«, hvis kongen ønskede en bolig på Dronningholm. Om kongen nogen sinde fik sit lysthus, vides ikke, men det viser, at kongen var glad for stedet.

*

I Danske Atlas fortælles, at da Frederiksborg slot blev bygget i årene 1602-10, hentedes materiale fra Dronningholm. Siden har denne borg haft samme skæbne som adskillige andre i tider fattige på byggematerialer, den blev stenbrud, hvorfra man fra tid til anden forsynede sig. Om det så er pejsen i Dronningholm kro ved siden af borgområdet er den bygget af røde sten fra borgen.

Men da ejeren under pløjning på borghøjen i 1933 ville fjerne nogle mursten, der var blevet tilbage, tog den stedlige lærer, *Galsgaard Hansen*, initiativet til at underrette Nationalmuseet, og det gik straks i gang med systematisk udgravning efter at al videre pløjning var standset.

Nu ejes borgområdet af *Turistforeningen for Frederiksværk og Omegn* og er under Nationalmuseets tilsyn. Og herfra har i år arkitekt *Jobs. Hertz* taget initiativet til en restaurering af ruinen.

SMÅ TRÆK FRA en stor NORDSJÆLLANDSK familie

MIN farmor, *Ane Kristine Hansdatter*, blev født på Møllebjerggaard i Ramløse d. 12. oktober 1838. Hun var datter af gårdejer Hans Christensen og hustru, Johanne. Selv blev hun gift med Jens Petersen fra Vejby sogn og havde et parcelliststed i Aagerup. Min farmor blev tidligt enke. Min farfar døde af det, man dengang kaldte brystsyge. Ved farfars død blev min farmor ene med tre små drenge. Den ældste, min farbror, *Hans Jensen Petersen*, Kappelskov, var kun 6 år. Min far, Anders Peter Petersen, Kongensgave, Ramløse (død 17. maj 1940), kun 5 år, og lille Lars, der døde et år senere, kun 2 år gammel. Der sad farmor så enke, mest klarende sig med farbror's og far's hjælp efterhånden som de voksede til.

Min farbror blev Wiibroe-depotbestyrer i Græsted. Så det blev min far, der overtog stedet i Ågeup. Mine forældre blev gift i 1898, min mor var datter af den på Helsingegnen kendte købmand *Daniel Jørgensen*. Mine forældre solgte efter få års forløb ejendommen i Ågerup, byttede nærmest, med en lille gård i Mårum Tinghuse, hvor de efter at have boet der nogle år afhændede den og købte Kongensgave i Ramløse. Min farmor blev hos mine forældre til sin død i 1928. Vi var fem søskende, som farmor var en enestående og trofast barnepige for.

Farmor var i København for sammen med sine forældre at modtage to brødre, der vendte hjem fra treårskrigen. Farmor havde brødre med også i krigen 64. De var mange søskende. En bror, *Lars Hansen*, ejede Vejbygården. Hans dattersønner er maskinhandler *Gunner Olsen* og automobilhandler *Emil Olsen*, begge Hillerød. En bror, bosat i Mårum sogn, udvandrede med sin familie til Utah under mormonbevægelsen. Farmor havde tre søstre, den ældste *Dorthe*, gift i Melby. I det yndige Ramløse Bakker boede farmors søster *Sidse*, gift med *Jens Larsen*. Deres sønne, fru *Marie Wichmann*, Ørby, kendt fra husmandsbevægelsen. I Tibirke boede en søster kaldet af alle: Maren Pa Knuds. Smedemester *Peter Olsen*, Ramløse, og hans søskende er hendes børnebørn.

*

Farmor havde farbrødre, der var lærere — på den anden side søen, som hun sagde. Altså Aresø. Hun havde mange

gange gået søen rundt for at bede til »gildes«, som det dengang hed. Dengang gik man jo. Jeg har også af og til som barn oplevet, min far gik til Hillerød, til marked for eksempel.

Anna og Anders Peter Petersen, sidstnævnte oldebarn af den kloge kone i Ramløse

Hans Jensen Petersen, oldebarn af den kloge kone i Ramløse.

Farmor havde en dejlig faster, der sad enkekone på Rønnekildegård. Hun var tidligt blevet enke og havde ingen børn, jeg tror, min farmor var hendes yndlings søskendebarn. Farmor var meget hos sin faster, både som barn og ung pige indtil hun blev gift. I mange år havde jeg i mit eje en dejlig stor kobberkedel i hvis hank min farmors navn står skrevet; den kedel havde den gode faster i sin tid foræret farmor. For nogle år siden gav jeg den til min første sønnesøn. Om sin faster fortalte farmor bl.a., at hun var en meget begavet kvinde, og at hun kom meget hos præstefamilien i Ramløse præstegård hos daværende pastor Niensens. Farmor sagde, at hendes faster selv havde lært sig engelsk og tysk, og at præsten engang skulle have udtalt, at hendes lærdam vor så stor, at hun let kunne være blevet præst, hvis kvinder kunne blive det. Fasteren var også meget moderne indstillet for sin tid. Dengang gik kvinder og piger ikke med nogen form for benklæder. Derimod med en hel masse skørter. Forøvrigt sagde farmor, at det i høsten for eksempel, når pigerne skulle op og ned af læssene på vognene, var meget ubehageligt, for så gled deers lange kjoler og skørter undertiden op omkring dem, og jeg tænker, de dengang, for de flestes vedkommende, var mere blufærdige, end vi for tiden nu er vant til. Fasteren ville, at hun og hendes piger på gården og farmor skulle have bukser at gå med, og havde fået anskaffet sig et buksemønster, velsagtens fra præstens frue og døtre. En dag fasteren, farmor og en af pigerne var beskæftiget med buksesyningen, så de pludselig en fremmed mand komme ude i gården . . . i huj og hast fik de bukseværket til side, før den fremmede kom ind og fik observeret, hvad de var igang med. Det ville ikke være godt, om det skulle komme ud i sognet, at man der på gården var blevet så nymodens, at man skulle gå med den slags på.

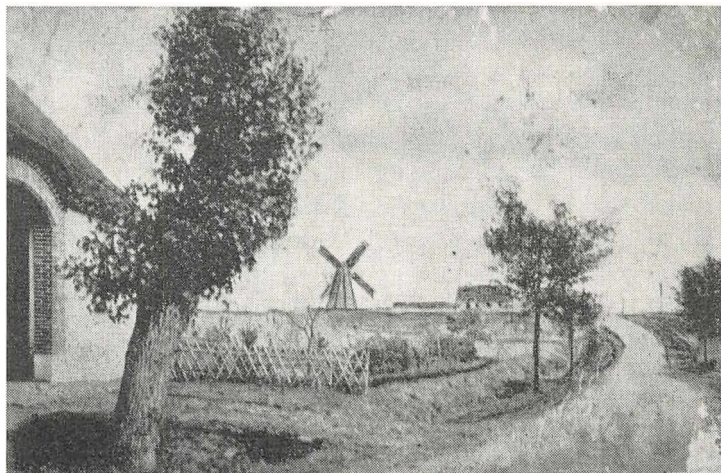
På Møllebjerggården lå gadeporten, ligesom den gør det i vore dage, lige ud til landevejen, når man kommer fra

Ramløse mølle ned mod byen. Undertiden kunne der nok være fart på, når man drejede ind ad gadeporten efter at være kommet ned ad bakken. Ofte kørte bønderne væddeløb, når de kom fra Helsingør, Hillerød eller Helsingegnen. På det tidspunkt var Helsingø dog kun en lille flække. Det hændte, at en væddeløbsvogn, der havde fået forspring, pludselig kom farende ind ad gadeporten for at narre den, man kørte væddeløb med. Hvis man skulle ad Nordkrogen eller Frederiksværk til og så pludselig blev borte for sine konkurrenter, var det jo sjovt nok. For resten sagde farmor, at de undertiden kørte »væds«, så det hurrede henad vejen. Der var jo ellers ikke megen færdsel på vejene i den tid. Da de hørte om, at man spekulerede på køretøjer, der skulle kunne gå selv på vejene, uden heste for, sagde hendes gamle farfar: Næj . . . Møllebakken her, den kommer de aldrig nogensinde til at køre opad uden heste for. Farmor fortalte, at hendes far engang var kørende til torvs i Helsingør og det blev en voldsom storm, en ren orkan. Han havde nær aldrig klarer sig hjem med heste og vognen gennem det stykke af Gribskov, han skulle igennem, for masser af træer var væltet, revet op med rod, og undertiden lå stammerne hen over vejen, hvor han skulle frem.

*

Lige i mørkningen, som min farmor og hendes søskende står og ser ud ad vinduerne på det voldsomme snefog, kører en sigøjnervogn ind. En sigøjnermand opsøgte straks farmors far og fik lov til at spænde hestene fra og med øvrige flok lov at opholde sig i kostalden. Køerne brølede og skabte sig noget ved denne invasion, men sigøjnerne fik halm ned fra stænget og blev helt godt placeret. Snevejret og store sne-driver varede i flere døgn, så deres ophold kom til at trække ud. Gårdens madmor, farmors mor, Johanne, gav også de ubudne gæster mad. I undertagsstuerne på gården boede farmors gamle bedste, og oppe hos hende sov farmor gerne, når hun ikke var hos fasteren på Rønnekildegård.

Sengen var stor og bred med masser af dyner. En nat vågnede farmor og hendes bedste ved, at der blev banket hårdt på et vindue . . . de lyttede, så hørte de en kvindestemme med fremmed akcent råbe: Vi ha et lille barn . . . vi

Ramløse mølle med Møllebjerggård til venstre.

komme ind, lille mor . . .«. Bedste skyndte sig op, fik tændt tælleslyset og lukkede døren op . . . ind kom en ung sigøjnerkvinde, jamrende i fødselsveer, bag hende trak den ældre sigøjnerske, der havde råbt, sig tilbage, da bedste med et vink betydede hende, at hun kun ville have den første ind. . . Et øjeblik efter lå hun i bedstes seng . . . skreg højt et par gange og fødte et lille sigønerbarn . . . som den gamle bedste modtog, fik vasket og svøbt, så godt hun kunne, mens farmor lagde brænde på bilæggerovns tørvegløder og siden fik lov at løfte det lille sigøjnerbarn, der sammen med dets mor boede hos den gamle bedste i undertagstuen, indtil snestormen havde raset af og vejene igen var farbare. Så drog den unge, fremmede kvinde med den øvrige flok videre ad vejene.

*

Med rette tror jeg, vi kan kalde farmors gamle bedste, aftægtskone på Møllebakkegaarden, for: »Den kloge kone i Ramløse«. For farmor fortalte, hun helbredte mange. Mest folk med brækkede lemmer, gigt og lignende. Særlig et tilfælde fortalte hun om. På en gård ude ved Birkerød havde de kun et barn, en datter på omkring 12 år. Hendes ene ben var der noget i vejen med. Det var så dårligt, at lægerne ikke vidste andet råd, end at sætte det af. Selvfølgelig var både

pigen og forældrene ulykkelige ved tanken herom. Så hørte de om konen i Ramløse, der kunne hjælpe folk, og en dag kom de kørende med hest og vogn fra Birkerød til Ramløse. Ramløse-konen helbredte også pigens ben, og min farmor sagde altid med en tone af stolthed i stemmen på sin bedstes vegne . . .: »Og pigens kom til at danse på sin bryllupsdag«. De folk fra Birkerød glemte heller aldrig at skønne på den gode hjælp. Hvert år, så længe »den kloge kone« levede, kom de kørende og besøgte hende og havde meget godt med i vognen. Først pigens med sine forældre, men bedste fik også opnået, at pigens kom kørende med sin mand.

Engang havde det nær knebet for Ramløses kloge kone. Et par læger med sagførere kom en dag kørende til Møllebjerggården og de talte hårdt. »Du skal komme i »spindehuset« (fængsel), hvis du ikke holder op med dine kunster,« sagde de. Gamle bedste fik fat i farmor. »Skynd dig, Stine, og rend op til jomfru Christiane (en af præstens døtre), sig til hende, om »vor far« (præsten) vil komme herhen lige med det samme. . .« Og pastor Nielsen kom hurtigt til stede. Han fik talt med herrerne, så de snart forlod gården, og ingen fortræd skete den gamle kone. »Men,« sagde farmor, og hendes stemme havde en stolt klang, »bedste havde jo også kureret præstens arm, efter at han en tid havde måttet døbe børn med venstre hånd.«

Chr. den Fjerdes Hof-Astrolog

Af Thorkil Hallas-Møller

For 400 Aar siden fødtes i Hellevad Sogn i Sønderjylland en Dreng, der i Daaben fik Navnet Niels Hansen Heldvad. Hvem var han, og hvad blev han? Redaktør, cand. jur. Thorkil Hallas-Møller fortæller her om hans bevægede Livsbane, der med Føje har skaffet ham en Plads i Litteratur- og Kirkehistorie. Niels Heldvad var Chr. d. IVs Hofastrolog bl. a. under Kongens Ophold paa Frederiksborg.

I Aaret 1609 henvendte den almægtige og hovmodige Præsident for det gottorpske Kirkeraad, Johan von Wouwern sig til Præsten Niels Hansen i Hellevad, der havde vundet stort Ry som Astrolog og ofte havde forudsagt Folks Skæbne efter Stjernernes Stilling i Fødselsøjeblikket. Ogsaa den for sine calvinistiske Synspunkter kendte Kirkepræsident ønskede sit Horoskop stillet.

Alt lader formode, at den frittalende og djærve Præst har benyttet Lejligheden til at lade Stjernerne give den herskesyge Stormand nogle borgerlige Ord med paa Vejen. I hvert Fald er det overleveret Eftertiden, at v. Wouwern efter at være blevet bekendt med sin Skæbne skal have udtalt: »Heldvaderus hat mir meine Nativität gestellet. Ich soll und will ihm eine wiederum stellen: Der Teufel soll ihn hohlen«.

Kort Tid efter blev Heldvad uden Forhør og Dom afsat fra sit Embede, og Juledag 1609 maatte han med Hustru

og Børn forlade Præstegaarden og den Kirke, i hvilken hans Fader og Slægt havde virket før ham. Ganske vist blev han genindsat af Hertugen det følgende Aar, men 1611 — ogsaa denne Gang paa Juledag — lykkedes det den hadefulde v. Wouwern at faa ham kastet ud af Præstegaarden for stedse. Det skete efter en Dom, afsagt af den gottorpske gejstlige Ret, af hvilken v. Wouwern selv var Medlem. Der skabtes herved i Heldvads dynamiske Sind et Had til Calvinismen og en Bitterhed med Uvenner og Kritikere, som han aldrig forvandt. Men lad os se lidt nærmere paa denne særprægede Personlighed og hans Udvikling i Barne- og Manddomsaarene.

*

Niels Heldvad blev født samme aar, som det lykkedes den gottorpske Hertug at fravriste den danske Konge den Indrømmelse, at Hellevad og Egvad Sogne fremtidig skulde

unddrages Ribe Stifts Overhøjhed og henlægges under de gottorpske Kirkemyndigheder. Faderen, Hans Nissen, en begavet Præst af Bondeslægt, belærte ham i en tidlig Alder om Begyndelsesgrundene i Matematik, Astronomi og Astrologi, der senere skulde blive hans kæreste Videnskaber. En Overgang modtog han Undervisning i Orgelspil, eftersom han havde faaet »Lyst til at lege paa instrumentalsk Musik«.

Nationalitets- og Landegrænser betød dengang ikke, hvad de betyder i Dag, og efter Tidens Skik fandt den opvakte Dreng efterhaanden Optagelse i solide Borgerhjem i Flensborg, Haderslev, Lüneburg, Lübeck og Riga. Hans Skolegang i disse Byer afsluttedes med Studentereksamen 1587, og 3 Aar senere bestod han teologisk Eksamen ved Rostocks Universitet. Umiddelbart efter overtog han Kaldet efter sin nylig afdøde Fader og indgik det følgende Aar Ægteskab med Slesvig-Borgeren Jürgen Hocks »udi Guds frygt til Ære og Dyd optugtede« Datter Gertrud. Der findes bevaret et Brev, dateret 2. September 1591, hvori han indbyder Hr. Andreas Thomsen, Provst og Præst i Tønder, til med sin Hustru at overvære Brylluppet.

*

Niels Heldvad udviklede i en ung Alder en udpræget Retfærdighedssans. Medens han endnu virkede som Præst, hændte det, at en fantasifuld Yngling i Sognet lod sig forlyde med, at han en Nat havde set nogle Kvinder bedrive Trolddom ved et Vandhul paa Marken. Elleve ulykkelige Kvinder blev som Følge heraf kastet i Fængsel, men forinden den til Fremtvingelse af de ønskede Tilstaaelser nødvendige Tortur havde taget sin Begyndelse, havde Præsten ved at stille Karlen »Hovedes evige Straf« i Udsigt, saafremt han løj, faaet denne til at erkende, at hele Historien var Opdigt. Kvinderne blev herefter løsladt og Karlen — iøvrigt mod Præstens Ønske — henrettet.

Ved en anden Lejlighed lagde Heldvad sig ud med nogle Kornhandlere, hvis mindre fine Forretningsmetoder han havde taget under Behandling. Han ønskede i det hele taget aldrig at gaa paa Akkord med Uretten.

*

Efter at være blevet fordrevet fra sit Præstekald havde Niels Heldvad nogle Aar Ophold i Svendborg, og den Bevaagenhed, som en Række fynske Adelsmænd viste ham, har — i Forbindelse med hans betydelige litterære Produktion og hans Ry for astrologiske Forudsigelser — uden Tvivl givet Stødet til, at Christian IV i Aaret 1616 ansatte ham som Hofastrolog. I København blev han hurtigt en kendt Skikkelse, og hans Værker blev læst i vide Kredse. Hans begavede Lune og bidende Ironi vakte Paaskønnelse i Mandfolkeselskab, og efter Arbejdstid mødtes de kgl. Renteskriverne ofte med ham paa Stadens Vinstuer for at nyde hans slagfærdige Tunge. Han kom herved paa Kant med Ægtehustruene, der naturligt nok — dengang som nu — ikke fandt Behag i at faa deres Mænd for sent hjem. En Række litterære Udfald mod Kvindekønnet i den Anledning skulde

Chr. den Fjerde, Kobberstik fra Kongens Bibel.

ikke gøre Sagen bedre. Et Sted hedder det: »Hvo der haver en ond Quinde, han gaa betiden til Hus«.

Ikke underligt, at den blodrige og maskuline Christian IV fandt Behag i denne Mand og jævnligt lod ham ledsage sig paa Rejser. Heller ikke under Opholdene paa Frederiksborg kunde Kongen undvære sin djærve Hofastrolog, der ofte maatte begive sig til Nordsjælland og ved sine Besøg og Samtaler med Majestæten sikkert har formaaet at skabe Ro i dennes ikke altid ligevægtige Sind. Under den frygtelige Pest, der i Sommeren 1619 hærgede København, var Heldvad med paa en Rejse, under hvilken Kongen inspicerede Digearbejderne i Vestslesvig. Ved Kongens Mellekomst lykkedes det ham ved denne Lejlighed i Gottorp at opnaa en Erklæring om, at den ham i sin Tid overgaaede Dom med paafølgende Afskedigelse fra Præsteembedet ikke skulde være ham til Skade paa hans gode Navn og Rygte.

Den rige og mangfoldige litterære Produktion, der bærer Niels Heldvads Navn, afspejler Sindet og Tankerne hos en Mand, der er en ægte Søn af sin Tid. Reformation og Renæssance, Retfærdighedssans og vaagnende social Forstaaelse, Overtro (i Nutidens Forstand) og polyhistorisk Viden, humoristisk Sans og etisk Dannelse indgaar hos ham en frugtbar, omend ikke altid harmonisk Forbindelse.

*

Kort Tid efter sin teologiske eksamen begyndte han paa Dansk og Tysk Udgivelsen af aarlige Almanakker og Prog-

nostica og fortsatte hermed til sin Død. Som eksempler paa hans astrologiske, orakelprægede Forudsigelser og moraliserende Sætninger kan nævnes: »Denne Sommer vil blive meget lystig, dejlig, frugtsommelig, skøn og grøn, vil give Torden, Regn og Solskin efter fromme Menneskers Ønske og Begæring. — En navnkundig Helt kommer i Livs Farlighed«. — »Mars med sin Anhang agter sig Nør paa. Gud give, han maa drage til Heckenfeld og blive der —« — »Natten, Kierlighed, Øl og Vin have forført og bedraget mange«. — »En fornem Quindes Person bliver udi dette Aar forhindret at æde Sct. Mortens Gaas«. — »En stor Potentat i Farlighed«. — »Nu bliver Fanden løs«. — »Men vocte dig for Daarspil, thi gammel Skalck er ond at gecke. Drick om Morgenen en Rømmerken Malvasier, Miød eller spansk Vin fastendes, om Pungen det formaar, vocte dig for Fandens pisse«.

Bemærkelsesværdigt er det, at han i et astrologisk Prognosticon, udgivet 3 Aar før Trediveaarskrigens Begyndelse, forudsiger »Krig, Blodsudgydelse, Forfølgelse og Forstyrrelse i det gejstlige og verdslige Regimente, Pestilens, Sygdom, Død og deslige sørgelige og onde Begivenheder.«

Midt under Krigen, der ogsaa hjemsøgte Danmark, raadede han unge Studenter og Klerke til, »naar de have studeret deres Bog, saaledes at de kunde med Æren forestaa det hellige Præste-Embede, da de derhos vilde lære et godt Haandværk eller noget andet, hvoraf de kunde nære, klæde og føde deres Hustruer og Børn, om behov gøres. Saa raader jeg endnu, besynderlig i denne farlige Tid, at de ikke for tidligen gifter sig: Gud bedre dem, som med Hustru og Børn skulde vagere i fremmede Lande«.

Ogsaa Flyveblade og lignende Smaaskrifter — en Slags Forløbere for Nutidens Aviser — kom fra hans Haand, som oftest med Udgangspunkt i Naturfænomener som Oversvømmelser, Jordskælv, Solformørkelser og Kometer, der fortolkedes som Varsler om guddommelig Vrede. Aaret 1616 imødekom han Tidens Trang til Oplysning ved at udgive et yderst realistisk Skrift om »den skrækkelige og forfærdelige Storm og Vandflod«, der Aaret før havde hærget i Slesvig og Holsten.

*

Af lødigere Karakter er dog hans historiske og topografiske Værker. Det første af disse, der udkom 1603 og giver en Beskrivelse af Byen Slesvig, kan dog lige saa lidt som hans øvrige Produktion fuldtud staa for en nutidig kildekritisk Vurdering, men vi kan alligevel paa dette som paa andre Punkter takke hans Forfatterskab for, at adskillige lokale Overleveringer er blevet bevaret for Eftertiden. Uden Tvivl hviler mange af Oplysningerne paa Iagttagelser, han har gjort under Besøg hos Svigerforældrene. Fornøjeligt er iøvrigt et lille Afsnit om det slesvigske Øl, der »skaber godt, frisk Blod og glade Mennesker«.

Et kirkehistorisk Skrift fra 1610 fortæller om gamle Kirkeskikke og røber tillige en ikke ringe arkæologisk Videnskab. I saavel dette Skrift som i Heldvads øvrige religiøst prægede Produktion møder vi en vis Sympati for den mid-

Hof-Astrologen Niels Heldvad

delalderlige Kirke med dens skønne Ceremonier, og han omtaler med særlig Glæde den dejlige Korsang i Slesvig Domkirke. Et opbyggeligt Værk fra omkring 1623, »Kong Davids Tøjhus«, blev yndet Læsning i alle Samfundsklasser og udkom i ikke mindre end 5 Oplag. Sandsynligvis har Frederik III herfra laant de berømte Ord, han udtalte under Københavns Belejring: »Jeg vil dø i min Rede«. Ordene stammer iøvrigt fra Jobs Bog (XXIX, 18).

Niels Heldvad var oprigtig taknemmelig over den Velvilje, Christian IV viste ham, men nogen Hofsnog blev han aldrig. Hans Ønske var bestandigt at vende tilbage til sin Ungdoms Præstekald og opnaa en rolig Alderdom i sit gamle Sogn. Vi ved, at han i 1624 rejste til Slesvig og talte sin Sag hos Generalsuperintendenten, men uden Held.

70 Aar gammel — i Aaret 1634 — afgik han ved Døden og blev begravet paa Sct. Nicolai Kirkegaard »ved den søndre Kirkedør, som er ved Taarnet«.

Kaskader

I FREDERIKSBORGS BERØMTE BAROK - ANLÆG

Baronesse Anette Bille Brahe om
de berømte kaskader muligvis
skal genopstå.

Det kaskadeanlæg, som kaldtes de »kriegerske kaskader« efter manden, som byggede dem, skal nu genopstå i Frederiksborg slots Slotshave. Det er til stor glæde for både indbyggere i Hillerød, det kongelige haveinspektorat og turistforeningen i Hillerød. For haveinspektoratets vedkommende gælder det en gammel drøm, som man gennem mange år ønsket at realisere, men man har ikke haft den økonomiske baggrund. Når disse linier læses, har man forhåbentlig ved statens hjælp og bidrag fra by o.s.v. Turistforeningen i Hil-

Af Anette Bille Brahe

lerød betragter rekonstruktionen af kaskaderne som et meget stort aktiv for slotshaven, og foreningens bestyrelse står sammen i fuld enighed om at projektet skal gennemføres.

Rekonstruktionen skal gennemføres ved hjælp af en del gamle stik og originaltegninger, som haveinspektoratet er i besiddelse af.

*

Men hvem var denne *Krieger*, som har givet navn til de kaskader, som kun få overhovedet ved har eksisteret? Johan Cornelius Krieger fødtes 1683 og faderen menes at have været en gartner ved navn Krüger, der indvandrede fra Holland. I alle tilfælde brugte Krieger i de første år, hvor han overhovedet satte sit navn på et stykke papir dette navn. Navnets stavemåde ændrede han først, da han begyndte at vinde berømmelse, og navnet Krieger er senere blevet et kendt slægtsnavn.

I begyndelsen af året 1720 begyndte anlæggelsen af en del storslåede havearbejder i Frederiksborg Slotshave ... faktisk en fuldstændig omlægning af den tidligere have ... og deriblandt anlagdes Kriegers kaskader. På dette tidspunkt var Krieger hofgartner, men året efter udnævntes han til bygningsinspektør.

*

Kaskadeanlæggene dannede et centralt parti i den nye lysthave og har af det indtryk man kan danne sig efter de gamle tegninger sikkert været meget imponerende. Selve haveanlægget bestod af terrasser, skråninger og en mængde

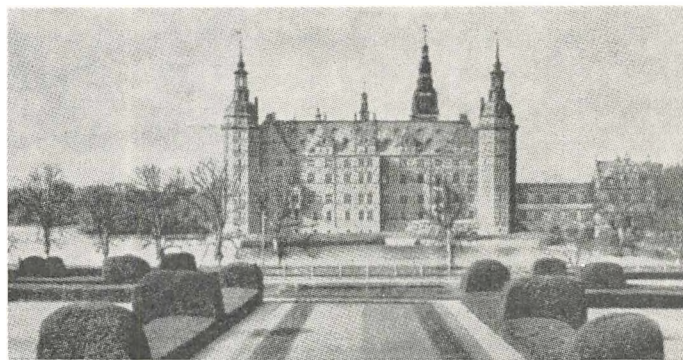
blomsterbede. Kaskadernes stenanlæg blev indvendig beklædt med bly, og de bestod af forskellige springvandsgrupper med et stort bassin som midtpunkt. I midten af dette bassin stod en figur, som forestillede den græske gud Apollon ... solens, sangens og musikkens gud ... stående på sin stridsvogn, og han var flankeret af fire kentaurer og fire delfiner. Disse figurer var udført af billedhuggeren Johan Ebbisch og morsomt nok ved man, at han fik 150 rigsdaler for sine kunstværker.

Endnu i 1727 var kaskaderne under arbejde; på dette tidspunkt var Krieger allerede to år i forvejen blevet udnævnt til overlandbygningsinspektør, og som sådan afsluttede han det store arbejde med den fuldstændige omlægning af Slotshaven.

*

Disse haveanlæg, hvis udseende bedst forklares ved at sige, at de dannede princippet i den have vi kender i dag ... er altså Kriegers værk. Krieger er ofte blevet kaldt den første havearkitekt, og denne betegnelse er ikke uberettiget. Krieger var i besiddelse af en sjælden, næsten genial evne til at arbejde med motiver i både planter og jord, og han forstod at få en have til at danne en arkitektonisk helhed med de bygninger, der omgav den. Den barokke Frederiksborg Slotshave, som vi kender den i dag anlagde Krieger efter den lærdom og viden om emnet, som han havde indhentet under talrige rejser i udlandet.

Blandt andet mener man således, at inspirationen til kaskaderne er hentet fra slottet Wilhelmshöhe ved Kassel i Tyskland, hvor der findes et kaskadeanlæg, som dengang

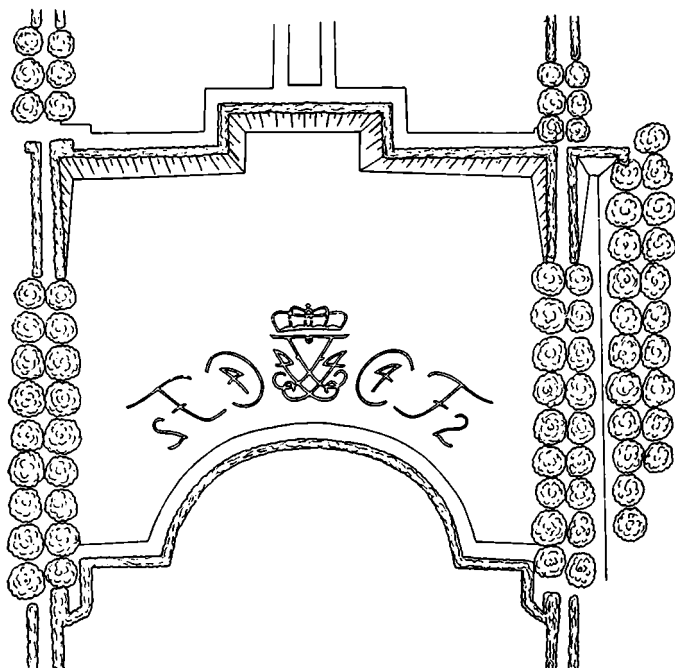

Udsigt fra slotshaven over mod slottet.

var temmelig kendt. Som forbillede har der været gættet på både Versailles og det tyske Herrenhausens haver, som jo begge er fornemme eksempler på den barokke havekunst, men da ingen af disse haver viser, eller har vist, eksempler på den form for kaskadeanlæg, er man standset ved formodningen om, at Wilhelmhöhe er stedet, hvor Krieger hentede sin idé.

*

I begyndelsen af 1780'erne var Frederiksborg Slotshave inde i en direkte forfaldsperiode, og den eneste grund til, at slottet vedligeholdtes, skyldtes at det, når det engang stod der, var et værdigt minde om en forsvunden tid. Af denne grund blev først og fremmest køkken- og frugthaverne ud-

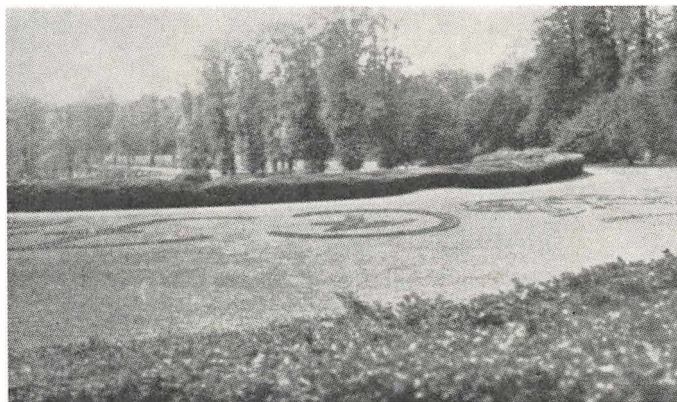

Rekonstruktionsplan til monogrammer ved Krumgangen.

nyttet, da der stadig fra hoffets side blev krævet flere produkter til hofhusholdningen, Og imens forfaldt lysthaven.

Og sammen med den kaskaderne, som fuldstændig gik til grunde kun cirka 50 år efter de var blevet færdige. Skønt der var ofret mange penge på dem, synes det byggemæssige arbejde at have været ringe, og da der kun blev givet minimale bevillinger til reparationer i slotshaven, var der intet at gøre. På dette tidspunkt var Krieger død, han endte med at blive udnævnt til justitsråd og levede sine sidste år i København, hvor han også blev begravet. Han døde i 1755. I forfaldtiden virkede en gartner ved navn *Johan Georg Geisz* og med stor kærlighed til sin gerning og til haven, forsøgte han utrætteligt at holde sammen på foretagendet i de år han var vidne til forfaldet. Men det var kun lidt, der kunne gøres.

Således gik tiden for slotshaven indtil 1793, hvor der atter kom gang i havens drift. Det skete på den måde, at man besluttede at lægge Hørsholm Slotshave ind under forstvæsnen. Af den grund ville der blive en hel del buske og træer tilovers, og de blev flyttet til Frederiksborg Slots-

De kongelige monogrammer på plænen foran det sted, hvor kaskaderne var.

have for hvilken det syntes, som om interessen vågnede igen.

Den mand som kom til at forestå genanlægningen af slotshaven var den begavede havearkitekt *Johan Ludvig Mansa*. Hovedtrækkene fra Kriegers barokhave blev restaureret mens lysthavens øvrige arealer blev udlagt som planteskole og til udbyggelse af køkken- og frugthaven, da hofhusholdningen stadig var mere interesseret i det materielle udbytte end i lysthave, hvor alligevel ingen opholdt sig.

På trods af en forfaldsperiode, som skulle vare cirka 50 år, kom der altså alligevel kræfter til, som forstod betydningen af slotshaven, og som sørgede for, at den i dag står, som da den blev anlagt for næsten 250 år siden af Johan Cornelius Krieger.

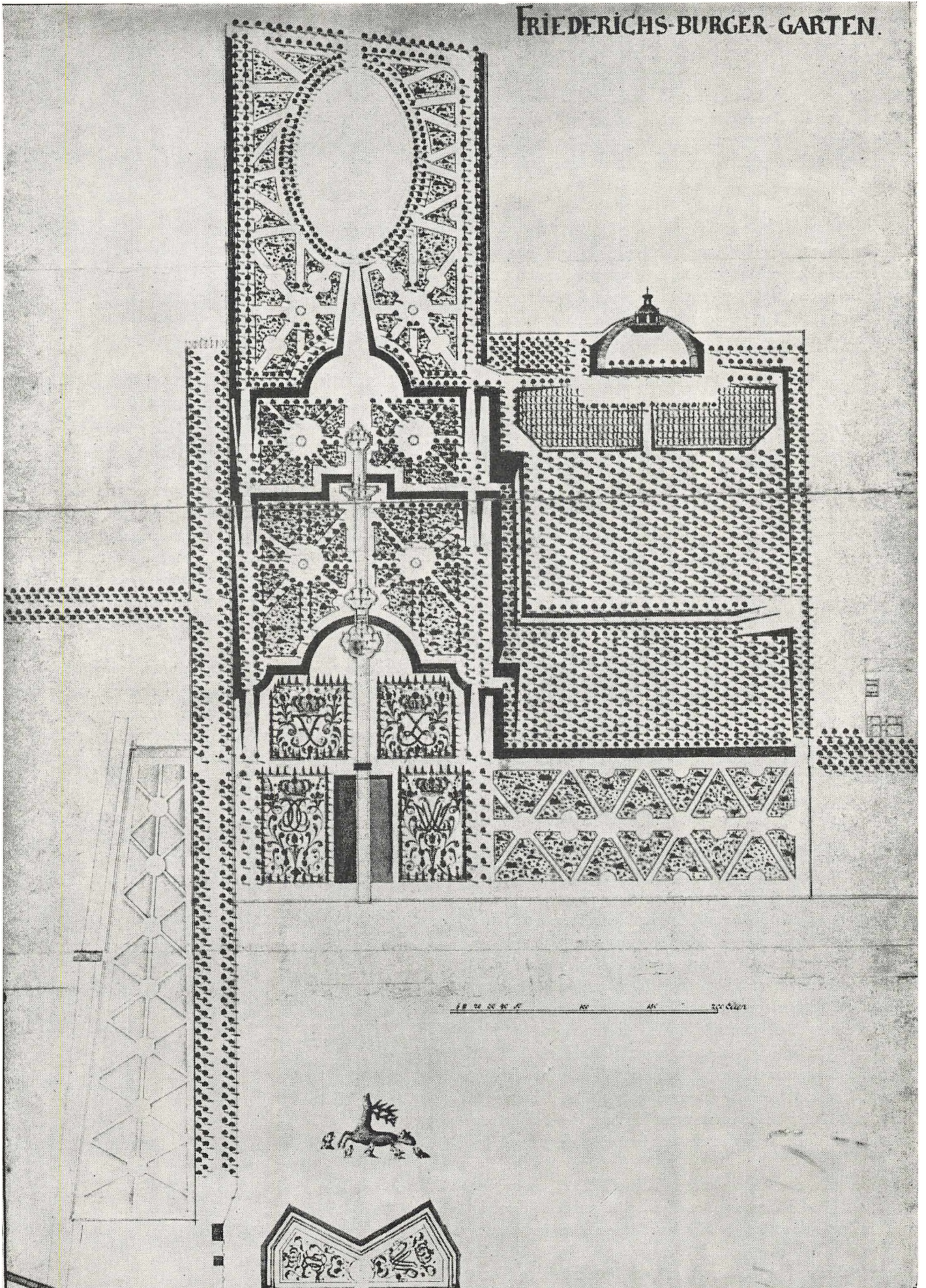
Frederiksborg Slotshave har ry for at være den bedst bevarede barokhave i Nordeuropa, og derfor mener sagskunderskaben, at det for uden at være historisk rigtigt, også vil forbedre havens omdømme i haveinteresserede kredse, hvis man genskabte kaskadeanlæggene, som dannede en så central del af haven .

Træsnit af gartnerarbejde omkring 1647. I hjørnet et af havens bedmotive (Horticultura danica).

FRIEDERICHS-BURGER GARTEN.

Gammel plan over Kriegers haveanlæg med de »Kriegerske kaskader« langs siderne af midtergangen. Hjorten, der ses længere nede i billedet, var i sin tid et springvand, der stod midt i søen. Det var ligeledes opført af Johan Cornelius Krieger.

Tre

GENERATIONER NORDSJÆLLANDSKE

Kaptajnløjtnant
Hammer
hans far og
farfar

krigere

AF NIELS FRIIS

I hundredåret for begivenhederne i 1864 fortælles her af historikeren, redaktør Niels Friis om tre medlemmer af familien Hammer fra Asminderød og Hulerød, far, søn og sønnesøn, hvis indsats for fædrelandet i tre krige er blevet berømmet.

VED et ejendommeligt spil af skæbnen står Nordsjælland på en særlig måde i gæld til den herlige jyske digterpræst *Steen Steensen Blicher*, hvis forbindelse med kulsviernes egn — han sad jo ovre på den anden side af det store skillende hav Kattegat — ellers næppe var synderlig stærk. Først og fremmest takket være ham lader det sig nemlig gøre at få en afrundet helhed ud af den lille »kongerække« af nordsjællandske krigere, om hvem der skal fortælles i det efterfølgende: tre generationer, far, søn og sønnesøn, der i farens stunder i forrige århundrede, når krig hærgede, kæmpede for fædrelandet så bravt, som kun de færreste.

*

Det er den første del af de tre generationers bedrifter — faderens og sønnens — sønnesønnens oplevede han ikke — der har optaget Blicher, og som han har skildret både i poesi og prosa. »Jeg har en Historie at fortælle,« siger digterpræsten, og så giver han, i en slags saga-stil, baggrunden for det hele, engelskmandens overfald, først i 1801 og så i 1807. Han skildrer stemninger og tilstande i landet, der stort set mødte begivenhederne uforberedt, han taler om de mange, der var uvirksomme og ligegyldige og de forholdsvis få, der forstod faren og handlede derefter. Han beretter:

»Naa — af dem, der hverken sov eller krøb i Krogene, var ogsaa en ægte Dannemand derude i Kulsvieregnet. Han var Kromand, den samme, velhavende og ikke saa lidt til Aarene; og havde han endog været værnepligtig — som han ikke var — saa havde han allerede forlænge havt udtjent. Som jeg nu videre skal fortælle: denne Mand — han hed nu ellers *Hammer*. Jeg kjendte ham godt, og det gjør jeg mig endnu en Ære og Glæde af. — Naa, han forlader Huus og Hjem og gaaer frivillig ind imellem Herregaardsskytterne, der bleve indkaldte til Kjøbenhavn. — Men det var ikke nok med det, at han gik selv; men han tog ogsaa sin Søn med sig, og jeg veed ikke bedre, end at det var den

Her ses kaptajnløjtnant Otto Christian Hammer fotograferet i fuld-stændig korrekt uniform i atelieret hos det i sin tid så ansete fotograficompagni M. Meyer og Co. på Højbroplads nr. 7 i København. Udlånt til »Jul i Nordsjælland« af kontreadmiral Fritz Hammer Kjølsten, Frederiksberg.

eneste, han havde, og han var kun en halvvoxen Knøs paa en tolv, tretten Aar; men han skjød godt, saavel som den gamle. Naa da! De to gik Krigen igjennem og vare med ved alle Udfaldene, og de gjorde mangen en Engelskmand kold om Hjertet, kan I troe — Seer I! Denne Begivenhed, denne ægte danske Daad, den staaer endnu lyslevende for mig: og — ja jeg har aldrig selv kunnet komme til at gjøre noget. og saa har jeg maattet lade mig nøie med at snakke og synge om, hvad andre gjør. . . .

*

Dette smukke stykke Blicher-prosa lægger jo større vægt på selve bedriften end på detalier. Af dem er det derfor naturligt at hidsætte de vigtigste. Den gode dannemand, der fortælles om, var smed og kromand i Asminderød *Johannes Christian Hammer*. Han var født i 1754 og var således, da han som frivillig meldte sig i krigen 1807, omkring 53 år gammel. Hans søn, *Frederik Abel Kofoed Hammer*, var født i 1791 og var følgelig omkring de 16 år — ikke 12-13, som Blicher siger — da han drog i felten med faderen.

*

Hammer senior og junior blev, da de var kommet til København og havde meldt sig under fanerne, indrullet i et af de mange små frivillige korps, der var dannet i farens stund: Herregårdsskytterne — selv om de kom fra en landsdel uden herregårde.

Herregårdsskytterne, eller godsskytterne, som de også benævntes, var samlede på direkte opfordring af kronprins Frederik. Det var folk, om hvem man vidste, at de ikke behøvede at lære at skyde! Det lille korps kom i afgørende stunder til at virke sammen med en anden, også meget kendt frivillig formation, livjægerkorpset.

Den indsats, disse frivillige korps gjorde i kampen, havde overordentlig betydning, moralsk måske lige så stærkt som militært. De to brave nordsjællænderes andel i herregårdsskytternes rækker, havde en sådan karakter, at den blev stående også i krigshistorien. I en omtale af udfaldet mod Nørrebro-siden af fronten den 25. august 1807 hedder det:

Blandt Godsjægerne udmærkede sig denne Dag ligesom de foregaaende særlig den af alle berømmede og beundrede Hammer, Kromand i Asminderød. Med en 14-aarig Søn havde han meldt sig til Tjeneste straks ved Krigens Udbrud og var under Belejringen stadig en af de tapreste og mest ufortrødne. Han blev saaret ved et af Udfaldene. . . .

*

Belønningen udeblev ikke. De to Hammer'e fra Asminderød, smeden og kromanden og hans søn — den sidste så ung han end var — var blandt de allerførste, der hædredes med det dannebrogskors, Frederik den Sjette indstiftede, da han i 1808 nyorganiserede dannebrogordenen og inddelte den i grader. Om dette kors, sølvkorset, hed det i statutterne, at det kunne tildeles »Enhver, der ved klog og redelig Stræben for Brødres Vel . . . har gavnet Fædrelandet«.

Fru kaptajnløjtnant Henriette Hammer, født på herregården Hjortholm på Langeland, som datter af godsejer Julianus Hastrup.

Denne betingelse opfyldte fader og søn tilfulde.

Det fortælles, at da det hele var forbi, forestillede herregårdsskytternes chef, kammerherre *Krog*, den unge Hammer for en høj modstander, en engelsk general, der var blevet såret, ganske utvivlsomt ved et velrettet skud fra den 16-årige! Generalen lod nu ynglingen ved skiveskydning dokumentere sin forbløffende skydefærdighed — og blev så begejstret over, hvad han så, at han bad den unge Hammer om som gave at modtage to kostbare pistoler. Det var i sandhed to gode folk, kammerherre *Krog* havde haft blandt sine herregårdsskytter — han var stolt af sine to nordsjællændere.

*

Da krigen var forbi, drog begge tilbage til deres nordsjællandske hjemstavn, hvor kromanden levede i bedste velgående mangen god dag endnu — han døde 76 år gammel i 1830. Hans søn, *Frederik Abel Hammer*, havde fået en smuk start i livet. Udnævnt til dannebrogsmænd under så usædvanlige omstændigheder var han sikker på videre kongelig bevågenhed, og han fik tidlig ansættelse i generalstaben, hvor han blev guide og iøvrigt fulgte Frederik den Sjette som sagkyndig på forskellige områder på flere af hans rejser rundt i monarkiet.

Senere knyttedes han til forst-etaten, hvor han snart fik en højst speciel tjeneste nøje forbundet med en særpræget nordsjællandsk Institution. Han blev inspektør, og senere distriktskommissær, ved Esrum kanal. Det var den vandvej, ad hvilken i sin tid tømmeret fra Gribskov transporteredes til udskibningsstedet ved Hulerød; det sidstnævnte sted fik Frederik A. Hammer domicil, og han havde sin bopæl her i mange år. Han var der på egnen, og iøvrigt vidt omkring, en for sine personlige egenskabers skyld højt anset mand.

*

Det var ejendommeligt nok først efter en menneskealders forløb, at Blicher beskrev hans og hans faders krigerindsats i 1807. Det skete i 1838 da han skrev — og man lægger mærke til, at det var samtidig med, at hans berømte vise om Søren Kanne blev til — »En ganske ny Vise om en Kroermand og hans Søn, synges som Niels Ebbesens Vise«; det vil ses, at de to Hammer'es bedrift af Blicher stadig vurderedes i et særlig højt plan.

Afstanden mellem selve begivenheden og visens tilblivelse gør, at man ikke uden videre kan tage den som historisk kilde — den er jo først og fremmest en poetisk bearbejdelse af stoffet, stærkt romantiseret. Det skildres, hvorledes kromanen i gæsternes overværelse sidder grublende i et hjørne af krostuen, springer op, tager sin riffel ned og erklærer at ville afsted, mens sønnen kategorisk insisterer på at ville med. Også visens detaljer om deres krigsdeltagelse er romantiserede:

Uskadt de gik baade hjem og ud, tidt Døden gaaer uden-om Helte. . . Jeg troer de snakker i hver en Krog om den lille Herregaardsskytte . . . Og dette jeg veed, at var Alle som Han, ad hele Verden vi blæste. . .

Emnet levede videre hos Blicher, også ud over visens tilblivelsestid. Tre år senere gjorde han dåden til et hovedpunkt i sin Himmelbjerg-tale — det var her, han sagde de ord, hvormed denne skildring er indledet, hvorpå han »det bedste jeg kan«, fremsagde visen for at fortsætte: Og der ser jeg netop den selvsamme Krog, som krøgede saa tidligt — ham, om hvem jeg har snakket og sunget. Velkommen! En Dannemand paa det nordiske Haabets Bjerg! Kom og giv den jydsk Lyngmand og Liremand et dansk Haandslag! Den døde Hammers Minde leve saalænge der er Liv i Danmark! Og Hæder være den levende Hammer! Hans Afkom arve Faderens og Farfaderens Dyder og Dannished! Du ægte Thorshammer! Hurra for de danske Hammere!

Blichers ord var henvendt til den yngre Hammer, som han havde sørget for at få med til festen, og som på denne Blichers varmhjertede opfordring hyldedes kraftigt af den store forsamling.

Det var i 1841. Syv år senere måtte Danmark atter gå i krig, og en Hammer savnedes heller ikke denne gang blandt de frivillige. Det var den yngre af Blichers helte, distriktskommissær *Frederik A. Hammer* fra Hulerød. Da krigen 1848 udbrød, meldte han sig, skønt ikke længere

helt ung, påny under fanerne. Han kom til tjeneste ved den frivillige husar-eskadron, som daværende ritmester *Cay Hegermann-Lindencrone* havde oprettet væsentlig af sin egen afdelings reservefolk. Ved den forrettede han, fra slutningen af april 1848, officerstjeneste. Han nåede dog kun med i det ene års felttog. Ved årets udgang måtte han trække sig tilbage som følge af en øjenlidelse. Det er sikkert faldet ham tungt at skulle give op — men en trøst må det have været for ham, at næste generation allerede var med — og godt med.

*

Næste generation var hans søn, den 26-årige sekondløjtnant i søetaten *Otto Christian Hammer*. Han var født og opvokset i *Hulerød*, hvor han havde haft havet for øje hver en dag i sin barndom — og Nakkehoved-fyrenes to blus hver aften. At hans hu stod til havet, var ganske naturligt, og han fik sin lyst styret. Han kom i en ung alder på søkadet-akademiet, fra hvilket han i 1843 afgik som sekondløjtnant. Der var mange skibe i den danske flåde dengang, alle kom ud at sejle — det gjorde den unge Hammer også. Med briggen »Ørnen« gik han til Vestindien og Afrika, hvor han i den danske koloni på Guldkysten som chef for briggens landgangsstyrker var i rask aktion under et negeroprør på Prinsensten.

*

Da første slesvigske krig udbrød, kom O. C. Hammer til at gøre tjeneste ombord på fregatten »Thetis«, der gik på blokade i Vesterhavet, og i 1850 ansattes ved flådens styrke på den slesvigske vestkyst, hvor han udmærkede sig som førstemand i forskellige rappe aktioner og fik langt mere ud af de opgaver (og den håndfuld folk) han fik selv end nogen kunne vente. Ved Højer, på Pelworm og Nordstrand — og senest i tilslutning til Helgesens forsvar af Frederiksstad gjorde han sig gældende på det smukkeste, ved dristighed, uforfærdethed og opfindsomhed. Ridderkorset var hans løn, skønt han endnu kun var 28.

Desuden en smuk, selvstændig post, da krigen var forbi — en post, der knyttede ham fast til den del af monarkiet, hvor han havde øvet sine bedrifter — og skulle komme til at øve mange til. Han udnævntes til krydtold-, vager- og fyrinspektør på den slesvigske vestkyst og fik bolig i Wyk, hovedstaden på øen Før. Han passede den i mellemkrigsårene med største nidkærhed og omhu og erhvervede sig — da han selv var allevegne og med i de mindste detaljer — et ganske enestående kendskab til dette uhyre vanskelige farvand, præget af de så specielle vadehavsforhold, de mange øer og grunde, med tidevandsproblemet som storfaktor.

*

Han, og ingen anden, var manden, der kunne tage affære her, da den anden slesvigske krig kom i 1864. Hammer, nu kaptajn-løjtnant, blev af marineministeriet udpeget til at

lede forsvaret af den slesvigske vestkyst; han skulle også bistå danske marineenheder i søen, når det var nødvendigt, samt styrker af hæren, der måtte have hjælp behov.

Fra 64-krigens første dag til den sidste øvede kaptajn-løjtnant Hammer på denne post en indsats, der blev af betydning, så de militært og moralsk — det sidste, fordi beretningen om hans uforfærdede færd hørte til denne krig meget få lyspunkter. Imponerende var det, at han gennem hele krigsperioden havde held til at hindre, at de slesvigske vesterhavsoer faldt i fjendens hænder — altså til at løse den ham stillede opgave til punkt og prikke. Og det til trods for, at han i realiteten stod uden midler dertil — og at han måtte kæmpe, ikke blot med fjenden, men også med ministeriet i København for at få blot den nødtørftigste støtte.

*

Hans materiel var primitivt — gamle ro-kanonbåde, der havde været oplagt siden første slesvigske krig, plus en enkelt næsten ubrugelig dampbåd — hans mandskab alt for fåtalligt: Krydtoldbetjentene senere suppleret med en mindre infanteristyrke. Men ved sine dispositioner med disse midler førte han først og fremmest krigen. Han anlagde de mange steder befæstede punkter ti gange større end dem, han rådede over, flyttede disse i hurtig takt, bestilte store indkvarteringer og gav den fjendtlige efterretningstjeneste — der havde gode muligheder i øernes stærkt blandede befolkning (hvis tyske dele også måtte kæmpe med) ind-

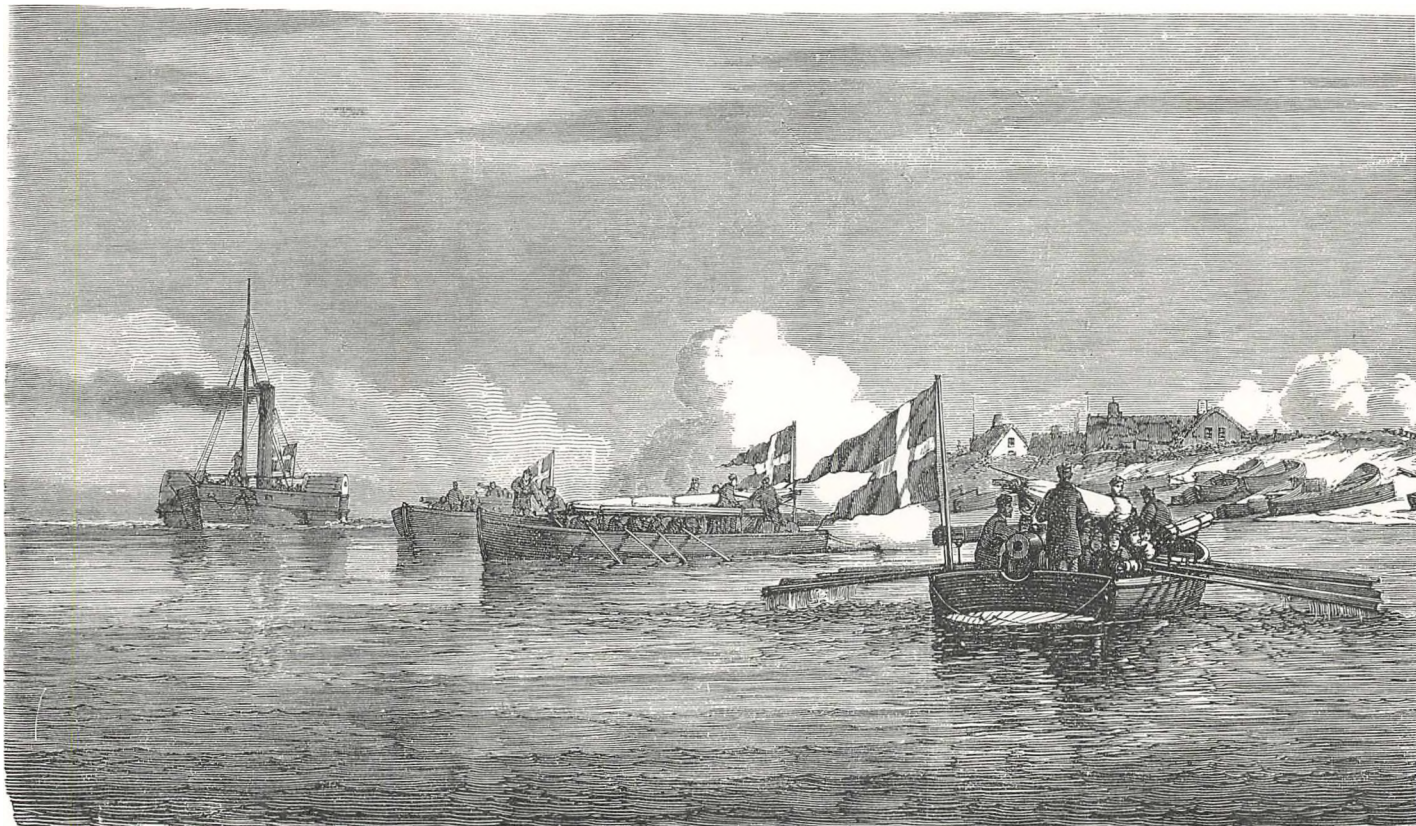
tryk af, at han var langt stærkere end tilfældet i virkeligheden var.

Det var især østrigerne, der var hans modstandere, men han holdt dem stedse stangen, afslog farlige landgangsforsøg — og også opfordringer til overgivelse. Men *Hammer* gav ikke op — før dagen før den endelige våbenstilstand, den 20. juli. Da havde fjenden kraftige aktioner i gang mod øerne, og for Hammer forelå en — ukorrekt — meddelelse om, at våbenstilstanden var trådt i kraft den 19. juli. Den ene dag fra eller til var dog naturligvis uden betydning. Han havde, med sit glimrende mandskab, udrettet en virkelig indsats.

*

Ved sin overgivelse måtte han gå i krigsfangenskab, men behandlede i øvrigt af fjenden med den allerstørste respekt. Da han vendte hjem efter fredsslutningen, belønnedes han smukt: han udnævntes til kommandør af dannebrog — usædvanligt i hans grad og alder. Af vesterhavsoernes danske befolkning hædredes han for sine bedrifter med en æres-sabel. Den udformedes som en kopi af Tordenskjolds sabel — smukt og symbolsk: Hans færd under krigen havde haft overordentlig mange lighedspunkter med den store søhelts. *Otto Christian Hammer* var en lige så god kriger som sin nordsjællandske fader og farfar.

Det ønske, Steen Steensen Blicher ved hin Himmelbjergfest havde fremsat, rettet til hans fader: Hans Afkom arve Faderens og Farfaderens Dyder og Dannished! — var på det smukkeste gået i opfyldelse.

Fra kampen om vesterhavsoerne i 1864.

ET HALVTREDSÅRS MINDE

FORSVARSBEREDSKABET I NORDSJÆLLAND

1914-18

Hærhistorikeren A. N. Hvidt giver her en samlet beskrivelse af Nordsjællands krigsberedskab 1914 til 1918. Forfatteren, der bor Fragariavej 13, Hellerup, spørger om »Jul i Nordsjælland« læsere vil sende ham billeder af enhver militær art fra samme periode. Billederne vil blive returneret.

Af A. N. HVIDT

DENNE jul for 50 år siden var hele Europa præget af den verdenskrig, der var udbrudt 5 måneder i forvejen, men som alle havde troet ville være forbi, inden den første sne faldt.

Også vi herhjemme troede, at et sådant ødelæggelsesværk, som krigen havde sat i skred, simpelthen ville være hurtigt stoppet, ellers måtte al kultur forgå! Vi tog fejl, og den første krigs jul blev efterfulgt af tre andre — og på et hængende hår af een til, for krigen standsede først i november 1918.

Der var ikke krig i Danmark — og vort land blev dengang skånet for det store ragnarok, der gik hen over store som små stater, men ingen var trygge, og ingen turde garantere, at en stikflamme ikke også kunne sætte Nordens riger i brand.

Særlig udsat var Danmark, dels som Tysklands nabo, dels som landet, mellem hvis øer adgangen mellem Nordsø og Østersø gik — en adgang, som vi med egne militære magtmidler havde spærret i august 1914, på en »forespørgsel« fra Tyskland. — En forespørg-

Lynæs Fort. Man ser kasematbygningen med højre fløj af 75 mm-batteriet på dækket. I baggrunden indsejlingen til Isefjord.

sel, som havde den baggrund, at spærrede vi ikke adgangen til Østersøen, så gjorde Tyskland det og inddragede dermed de danske øer i krigszonen.

Så gjorde vi det — og Tyskland var tilfreds, men det havde ikke meget med den få døgn i forvejen proklamerede »strenge og lige-lige neutralitet« at gøre — for England, Frankrig og Rusland kunne med største føje have erklæret, at vi var gået Tysklands ærinde og dermed var i krig med dem.

At vi var forberedt på det værste, fremgik af mange enkeltheder i livet i Danmark — derunder, at Den kgl. Marine var totalt og Hæren delvis mobiliseret, og ved at den største danske troppestyrke, der nogensinde har været under fanerne, set i forhold til befolkningens størrelse, var under våben i vinteren 1914-15.

En væsentlig del af den var koncentreret i og omkring København, der indtil 1920 var en fæstning med fronter både mod sø- og landsiden, og det var, målt både med datidens og nutidens øjne, en meget betydelig fæstning, både i udstrækning og armering, der her var tale om.

De egentlige fæstningsværker om København strakte sig nu ikke ud i det område, vi i vore dage kalder »Nordsjælland«, men fæstningens placering i landsdelens sydøstlige hjørne og det egentlige Nordsjælland — altså Frederiksborg Amts — rolle som fortærræn til fæstningen, bevirkede, at krigen allerede i vinteren 1914-15 prægede Nordsjælland på mærkbar vis.

Dertil kom, at hele landsdelen til og med en linie fra Roskilde til Køge bugt, kort tid efter blev gjort til en »befæstet lejr« — eller et område, der var udset til det, og hvorfra landet ville føre eksistensforsvar, hvis det værste skulle hændes.

Men det var først ved den såkaldte »Tunestilling«s etablering i 1916.

*

Da krigen brød ud i August 1914 omfattede Nordsjælland — Frederiksborg Amt — forskellige militære anlæg og garnisoner, som selvsagt frem for noget, fik krigen, »sikringsstyrken«s indkaldelse og mangfoldige andre forsvarsforberedelser, at mærke.

Sikringsstyrken var et begreb, man opererede med ud fra den metode, som dengang var den herskende i landet, at militære styr-

ker hjemsendtes, så snart de havde gennemgået en — kortvarig — første uddannelse. I modsætning til stormagterne havde man ikke i 1914 her i landet »stående« styrker, men i tilfælde af urolige udenrigspolitiske forhold kunne et antal hjemsendte årgange af således førstegangsuddannede soldater indkaldes på ubestemt tid, uden at man skred til egentlig mobilisering.

Og da krigsfaklen tændtes over hele Europa omkring 1. august, kaldte man selvsagt en sådan styrke ind — den kom med årets, endnu ikke færdiguddannede, rekrutter for Hærens vedkommende op på små 65.000 mand i vinteren 1914-15, hvortil kom Flådens mobilisering, der inkluderede ca. 1500 genindkaldte, udskrevne, som supplement til »Holmens faste stok«.

Landsdelsregimentet i Nordsjælland var det i Helsingør på Kronborg slot garnisonerende »2. Infanteriregiment«, som man dog snarere må kalde en infanteribrigade, sammensat af 3 historisk indbyrdes selvstændige enheder, »3. Infanteribataillon« (oprettet 1842), »18. Infanteribataillon«, det tidligere »Sjællandske Jægerkorps« oprettet 1785 og som i 1801 havde været i kamp mod den britiske flåde fra Kronborg volde, »22. Infanteribataillon«, kendt fra sit tapre forsvar af Dybbøllstillingen i 1864. »3.« og »18.« havde også kæmpet usædvanligt meget og tappert i de slesvigske krige.

Ved disse enheder havde hovedparten af de nordsjællandske, udskrevne værnepligtige forrettet tjeneste gennem årene, men da regimentet (»2«) påregnedes anvendt ved forsvaret af Københavns fæstning, skulle de hjemsendte møde i hovedstaden i tilfælde af

pludselig indkaldelse, hvorfor al dets udrustning var oplagt på Frederiksberg slot.

Hertil begav de ved krigens udbrud pludselig indkaldte sikringsstyrke-årgange sig da også, for der at blive iklædt og udrustet og indgå i Københavns forsvar. Men Kronborg, der jo tjente som kaserne, brugtes under hele krigen til uddannelses-center for regimentets (og andre regimenters) rekrutter, samt til indkvartering af »Helsingør Kystdetachment« — et infanterikompagni, der »dækkede« ubådsstationen, der oprettedes i Helsingør havn.

*

På Kronborg lå desuden infanteriets — dengang kaldet »Fodfolkets« — underofficersskole, der uddannede korporaler til sergenter og »Fodfolkets Kornetskole« (tidl. kaldet »Secondlieutenants-Skolen«), der uddannede menige til »kornetter«, (en officersaspirantgrad med underofficersstatus), hvoraf hovedparten udnævntes til reservofficerer. Disse skoler ophævedes straks ved krigens udbrud og eleverne afgik til deres regimenter over hele landet — man kunne ikke afse lærerkræfter, når Hæren sattes på krigsfod.

Kronborg blev således hurtigt tømt for soldater, men efterhånden som krigen trak ud, genoprettedes de her nævnte skoler, endog med en betydeligt øget elevstyrke og gav sammen med rekrutterne slottet nyt liv.

Derudover var der ingen egentlige garnisoner i Frederiksborg Amt, men der lå soldater i de store »øvelses-lejre« ved Sandholm og Høvelte-gård i Sjælsøområdet, og disse lejretablissementer var centrum for en omfattende militær uddannelsesvirksomhed under hele perioden 1914-18. Desuden var de i nogen grad indkvarteringsområde for færdiguddannede styrker, i det omfang det var muligt at skaffe plads for dermed at aflaste civilbefolkningen for den ofte betydelige indkvarteringsbyrde, som sikringsstyrkens formering medførte.

I Hornsherred ved Jægerspris lå der også en lejr med et øvelsesområde, men i modsætning til Sandholm-Høvelte, der bestod af murede pavilloner, var Jægersprislejren en teltlejr, der ikke var velegnet til indkvartering uden for de varmere sommermåneder, hvortil kom, at den var forbeholdt de sjællandske feltartillerienheder, der her havde det eneste nogenlunde anvendelige skarpskydnings-øvelsesterræn.

Et tilsvarende øvelsesterræn til infanteriets større feltmæssige skarpskydningsøvelser, de såkaldte »fægtningsskydninger«, lå på Melby Overdrev ø. f. Liseleje plantage hvortil hørte teltlejr-området ved Frederiksværk — »Arresødal-lejren«.

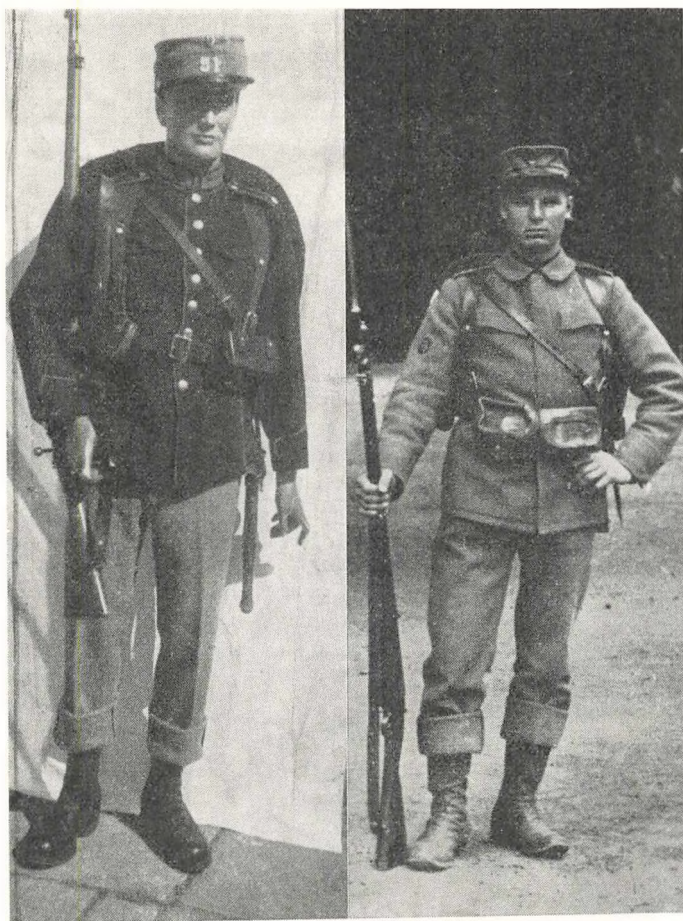
Det var, hvad landsdelen rummede af militær indkvarterings-etablissementer i 1914.

*

Men enkelte kom til. Nævnes må Horesødlejren, der oprettedes i 1916 i Horesød Hegn som rekreationlejr for syge russere, der var krigsfanger i Tyskland og som — i h.t. Genferkonventionen — fik asyl i Danmark som neutralt land, men som var under dansk militær bevogtning, hvorfor lejren, som dens jyske modstykke ved Hald, også rummede barakker til det infanterikompagni, der permanent var afgivet til Horesød-fangernes, iøvrigt overordentlig lempelige bevogtning. (De fangne officerer kunne således færdes frit i Helsingør på nærmere præciserede vilkår).

Resten af de militære styrker, der lå i Nordsjælland i vinteren 1914-15 og de følgende år, var indkvarteret hos bøerne og det siger sig selv, at det var en betydelig byrde at lægge på disses skuldre, hvorfor man med kortere eller længere mellemrum flyttede om på placeringen for at fordele smerten, i det omfang de taktiske krav muliggjorde det.

Da krigen udbrød var fæstningen Kronborg ikke mere fæstning, der påregnedes anvendt i nogen som helst forbindelse med landsdelens forsvar. Kronborg var i 1869 opgivet som fæstningsværk, men i 1914 var der på halvøens modsatte side, ved indløbet til Isefjorden

Til venstre infanterist i blå uniform M/1910, som hovedparten af de nordsjællandske infanteristyrker bar i 1914-18, selv om den i 1915 afløstes af den lysegrå, langt bedre camouflerende, uniform. Bevæbning: Krag-Jørgensen magasingevær M/1889. Til højre menig af Den kongelige Livgarde på kystvagt i Vedbæk 1914 iklædt grågrøn feltuniform M/1903.

en ny, moderne fæstning under opførelse — »Lynæs Fort«, som, i forbindelse med en forberedt minespærring, skulle hindre fjendtlige flådestyrker i at trænge ind i Ise- og Roskilde fjord og dermed ind i Sjællands hjerte. Lynæs Fort blev bestykket med 5 stk. 75 mm og 2 stk. 12 cm kanoner.

Fortet, der var et led i den i 1909 vedtagne kystbefæstningsplan for Sjælland, var dog ved krigens udbrud langtfra færdigt, men i begyndelsen af 1916 hejste det kommando og belagdes med personel af Kystartilleriregimentets 3. bataljon, således at Lynæs dermed også fik »garnison«.

Endnu en — lille — fæstning byggedes i Nordsjælland, »Spodsbjerg Batteri« oppe ved Spodsbjerg Fyr, beregnet til at bestryge et minefelt, der påtænkte udlagt v.f. Kikhavn. Batteriet færdigbyggedes, men belagdes ikke udover med en vagt, undtagen under øvelser, da personellet kunne bo bekvemmere på Lynæs Fort og hurtigt være oppe på batteriet i tilfælde af alarmering. Spodsbjerg Batteri havde 2 stk. 75 mm kanoner.

Endelig skal nævnes, at »Nakkehoved Fyr«, der jo hørte og hører under Forsvaret, også fik besætning ved krigsudbruddet, idet fyret ligesom »Spodsbjerg Fyr« var en vigtig »Kystudkigsstation«, hvorfra de militære myndigheder i hovedstaden holdtes underrettet om alle flådebevægelser, der kunne iagttages ved indløbet til Sundet.

*

Kystudkigsvæsenet hørte under Flåden, medens kystsignalvæsenet hørte under Hæren, der også leverede soldater til sådanne opgaver.

Flåden havde ved krigens udbrud oprettet en vigtig base i Helsingør, hvor der under hele krigsperioden lå en undervandsbådsflotilge, parat til at gribe ind i tilfælde af fjendtlig indtrængen i Sundet hhv. fjendtlige landgangsforetagender på Sjællands nordkyst. Til en sådan indgriben kunne yderligere påregnes kraftig støtte fra den omkring København altid kamklare eskadre af panserskibe og torpedobåde, »1. Eskadre«, der tillige med »2. Eskadre« i Store Bælt, udgjorde Den kgl. Marines hovedstyrke.

U-bådsflotillen i Helsingør var den eneste af Nordsjællands forsvarsstyrker, der udsattes for direkte kontakt med krigsdeltagerne. En britisk ubåd, der var trængt ind i Kattegat, antog en dag i oktober 1914 den danske u-båd »Havmanden« for tysk og affyrede to torpedoer mod den. Skuddene ramte ikke, så »Havmanden« overlevede, men de fortsatte ind mod stranden ved Nakkehoved, hvor den ene torpedo eksploderede med et dommedagsbrag uden at gøre nogen skade. Episoden medførte en beklagelse ad diplomatisk vej fra engelsk side.

Side om side med de her skildrede foranstaltninger, der alle bundede i de gældende love om og for landets forsvar (lovene om Hærens og om Søværnets ordning af 1909) havde »Mænd med faste hjerter« — for såvidt også kvinder med do. — taget forskellige opgaver op, opgaver, der alle tog sigte mod en styrkelse af landets forsvar.

*

Blandt dem indtog den fra Siam, efter et dådrligt liv, hjemvendte 50-årige ingeniør *Aage Westenholz*, der havde slået sig ned på Malgeås ved Høsterkøb, en særstilling. I årene før 1914 havde han berejst hele landet og med held agiteret for oprettelsen af korps af frivillige skytter, der udrustet med lette maskingeværer og beredne på cykler, skulle danne en permanent dækningsstyrke for Hæren under mobilisering — og derefter indgå i denne, som således fik tilført de dengang ikke indførte, hårdt tiltrængte maskingeværer.

Alt for midler, der blev indsamlet blandt private — og blandt bidragyderne kunne man altid finde ingeniøren selv, som den mest grandiose. Bortset fra det, havde han i 1908 til overflod oprettet et korps i København, helt for egen regning og udstyret det, ovenikøbet med motorcykler — dengang intet mindre end en sensation.

Korpsfører for Frederiksborg Amts Rekyllkorps 1915, farvehandler Aage P. Hansen, Helsingør. Korpsets uniform var mørkegrøn med sorte båndbesætninger. I huen skjold med det danske våben. Oprindeligt flad hue (kasket). Fra 1916 lysegrå uniform til krigsbrug.

I Frederiksborg Amt havde hans anstrengelser ført til det i 1912 oprettede »Frederiksborg Amts Rekyllkorps«, hvis initiativtagere rummede så kendte navne som borgmester Zahlmann, Hillerød, branddirektør Skeel, Fredensborg, kancelliråd Agerlin, Frederiksværk, proprietær Schmidt, Eskemosegård v. Birkerød, prokurator Casse, Hørsholm, godsejer Hage, Nivågård, og familierne Westenholz både på Magleås og Folehavegård.

Korpsset nåede hurtigt den fastsatte styrke — 55 mand med 12 lette maskingeværer, dengang kaldet »rekyllgeværer«, hvoraf korpsnavnet, alle på cykler og alle med uniform og fuld udrustning i hjemmet, rede til øjeblikkelig udrykning med en ildkraft, der efter datidens målestok svarede til en hel infanteribataljons!

Korpsset havde sin styrke samlet hovedsageligt i delinger i Hille-rød, Helsingør og Frederiksværk, med tilgang fra samtlige land-distrikter, i det omfang, regelmæssig øvelsesdeltagelse kunne præstere, under hensyn til de lange afstande, der kun kunne overkommes på cykle ad datidens, ofte dårlige veje.

Let maskingeværgruppe af »19. Infanteribataillon« på øvelse i Tunestillingen, hvis dybe profil giver en anelse om dette anlægs enorme omfang. Uniformen er den lysegrå M/1915.

Desuden havde man blandt de eksisterende skytteforeninger organiseret et betydeligt antal »bevogtningskorps«, snævert knyttet til stationsbyerne langs de dengang taktisk meget betydningsfulde jernbanelinier.

Korpset bestod af frivillige, der var bevæbnet med egen, eller udlånt riffel, og som i stedet for uniform havde et armbind og et legitimationskort, hvorved Genferkonventionens krav om »organiseret« krigsførelse var opfyldt. Korpsets opgave var at beskytte jernbaner, telegraf- og telefonlinier mod sabotage, især i mobiliseringsfasen og var sammen med de førstnævnte rekylgeværuddrustede korps en forløber for vor tids hjemmeforsvar.

Inden for Frederiksborg Amt var der oprettet en halv snes sådanne bevogtningskorps, der forøvrigt, modsat de andre korps, rekylkorpsene, ikke holdt øvelser i fredstid.

Af anden frivillig indsats, der tog sigte på, at landet kunne blive krigsskueplads, skal nævnes, at der i Frederiksborg Amt blev oprettet et antal hjælpelazaretter under »Det Røde Kors« med amtmandinde Schulin i Fredensborg som den skabende og bærende kraft.

Disse lazaretter skulle først træde i funktion i det øjeblik, der blev kæmpet i Nordsjælland, og de skulle her danne en basis for hospitaliseringen af sårede soldater — man var den gang ikke gået løs på selve civilbefolkningen, som tilfældet blev 25 år senere. Amtet var delt i 13 distrikter, hver under en tillidsmand, der på 14 timers varsel kunne etablere lazaretten i i forvejen udpegede lokaliteter, og det lykkedes den første krigsvinter at tilvejebringe ikke mindre end 976 senge med tæpper, sengetøj, håndklæder og tilsv. inventar inklusive skjorter til de sårede. Dertil kom forlods engageret sygehjælp og

rengøringspersonale og ydermere var der tilvejebragt 7 sygevoogne, hvad der i 1914-15 var noget ganske anderledes opsigtsvækkende end i vor motoriserede tidsalder. Sådanne vognstationer var etableret i Frederikssund, Hillerød, Humlebæk, Esbønderup, Usseø og Tikøb.

*

At hele denne organisation i påkommende tilfælde havde kunnet yde Hærens Lægekorps uvurderlig hjælp, er vist hævet over al tvivl.

Endnu på et område i Frederiksborg Amt gav offerviljen landets forsvar sig et smukt og enestående udtryk. — I 1916 skænkede Elin Barfred et 16 tønder land stort, delvis beplantet område beliggende mellem Rude Skov og Høje Sandbjerg-»knolden« til »Akademisk Skytteforening« i København for derigennem at give denne forenings militære fraktion »Akademisk Skyttekorps« og de øvrige frivillige rekylkorps i København en — højt værdsat — øvelsesplads, hvor disse for Forsvaret så vigtige enheder kunne drive en mere feltmæssigt betonet uddannelse end inde i storbyens stenørkener.

Derved kom Nordsjælland, foruden de officielle øvelsesterrener omkring de førnævnte lejretablisser, til at omfatte endnu et, omend mindre, så dog i sin tilvejebringelse enestående, øvelseslejr, der da også, så længe de pågældende korps bestod (til 1937) var i flittigt brug. Hertil kom, at med denne gave var der sikret et naturskønt område mod al bebyggelse, bortset fra de par små depot- og køkkenbarakker, der blev opført i »Høje Sandbjerg Lejren«.

Skal landsdelens ydelser til fædrelandets samlede forsvar omhyggeligt gøres op, må man nævne, at amtet rummede 2 statsdrevne industrivirksomheder, hvis ydelser betød noget afgørende for Forsvaret. I Usseø lå »Den kongelige militaire Klædefabrik« og i Frederiksværk lå »Hærens Krudtværk«, 2 virksomheder, der begge kom til at arbejde for højtryk fra 1914-18.

Dels skulle store mangler i mobiliseringsbeholdningerne af ammunition og uniformer udfyldes, dels betød de store styrker, der lå inde, og som skulle holdes i træning, et enormt forbrug af disse sager, dels oprettedes der mangfoldige nyformationer inden for såvel Hæren som Flåden, og de skulle forsynes, og endelig gik Hæren i 1915 igang med en om-uniformering af alle de styrker, der havde båret mørkeblå uniformer og som krigserfaringen havde krævet i mindre synligt tøj, hvad der førte til den lysegrå uniforms indførelse.

Krudtværket fik straks i 1914 en militær vagtstyrke — man frygtede sabotage.

Som før nævnt kom Nordsjælland endelig fra 1916 til at spille en helt ny rolle i landets samlede forsvarsplan. Mens landsdelene vest for Store Bælt ved et fjendtlig angreb kun forudsattes forsvaret gennem de relativt svage jyske og fynske hærstyrkers guerilla mod invadererne, dog med fastholdelse af Limfjordslinien med Mors som støttepunkt, var Hærens og Flådens hovedkræfter grupperet på og om Sjælland, hvor en landgang ville blive mødt med yderste kraft. Skulle kystforsvaret ikke kunne magte opgaven ville hovedstaden dog blive holdt til den bitre ende, hvortil de efterhånden ret omfattende fæstnings- og feltbefæstningsanlæg, der dannede en lukket ring om København, jo også skulle tjene.

Imidlertid fik man den tanke, at man, og det kan ikke modsiges, ved at skabe en befæstet linie fra Roskildefjordens bund til Køge Bugt, kunne lukke den flaskehals, der forbinder Nordsjælland med den øvrige del af øen, og dermed kunne man stoppe en fjendtlig landgangsstyrke, som det var lykkedes at slå kystforsvaret i vest-, syd- eller østsjælland, inden den nåede frem til København.

Dette indebar mangfoldige fordele for forsvaret, det umulige i at kunne bombardere hovedstaden var blot een af dem.

*

De første erfaringer fra de store krigsskuepladser havde tilmed kraftigt understreget, at feltbefæstede linier, altså anlæg med skyttegrave bag pigtrådshegn, næsten ikke var til at trænge igennem,

specielt, når de var forsvaret af en styrke med rigelig tildeling af maskingeværer. Man gik derfor igang med stillingen, som døbttes »Tunestillingen« efter landsbyen Tune midt i området, og den var hurtigt tilvejebragt for små midler.

Så såre den var gravet færdig, forberedte man stillingens forlængelse op langs Roskildefjordens østlige bred, hvor der oplagdes store depoter med tømmer, pigtråd, kabel, værktøj o.m.a. til en omgående etablering i tilfælde af landgang på Sjælland — eller officiel krigstilstands indtræden.

Tune-Roskildefjord-stillingen kom således til at strække sig fra »Mosede Batteri« ved Køge Bugt til »Lynæs Fort« på Halsnæs og betød Nordsjællands totale inddragning som »fæstning«. Landsdelens andre fronter, nordkysten og Øresunds-kysten, ansås som før nævnt for tilstrækkeligt sikrede, dels ved flådestyrkerne i Sundet og ved Helsingør, dels ved den hurtighed, hvormed styrker af Hæren kunne føres til truede landgangspunkter af det efterhånden kraftigt udbyggede jernbanenet og dertil det tætte vejnet og muligheden for i god tid at komme under vejr med enhver flådeoperation med landgangsfartøjer, der måtte nærme sig nordkysten.

Det kan således med rimelighed hævdes, at Nordsjælland ud fra mangfoldige synsvinkler var i rampelyset i det drama, der indledtes for 50 år siden, og som adskillige, nulevende danske og læsere af »Jul i Nordsjælland« vil have i levende erindring.

Befolkningen i Nordsjælland har selvfølgelig kun i begrænset omfang haft berøring og direkte indtryk af alle disse foranstaltninger. Kun den del af den, der boede i de forskellige militære etablisementers nærhed, kunne få noget direkte indtryk af den forstærkede aktivitet og de mange forholdsregler, der var truffet under indtryk af den fare, der lurede. Men selvfølgelig har lokale leverandører af proviant og brændsel kunnet mærke en usædvanlig omsætning, som vareknapheden efterhånden gjorde til en problematisk fornøjelse.

Derudover har de stærkeste indtryk været bibragt gennem de mange indkaldelser og genindkaldelser, der i begyndelsen tog de ældre, senere de unge værnepligtige bort fra hjemmene i længere eller kortere tid.

Hertil kom så de mange indkvarteringer af samlede troppestykker, idet de enheder, der indgik i Københavns forsvar efterhånden som det egentlige fæstningsområde rundt om hovedstaden måtte aflastes, efter en vis turnus forelagdes til indkvartering længere oppe i Nordsjælland. Herfra havde de jo altid nogenlunde hurtig mulighed for at blive samlet, hvis deres tilstedeværelse i fæstningen omkring København pludselig skulle blive nødvendig, og truslen ikke kom til at omfatte landgangsforetagender på nordkysten.

Hertil kom de større samlede manøvrer, som der også var enkelte af i Nordsjælland under denne periode, b.a. i 1917 i rummet omkring Fredensborg.

I krigens sidste år anvendtes en del af de i landsbyen indkvarterede styrker til skovning under forstsvæsenets ledelse — den gang som i 1940—45 havde Danmark brændselsnød og fandt i sine skove en brændselsreserve, som man brugte den nemt håndterlige arbejdskraft, som de indkaldte styrker repræsenterede, til at bjærge.

*

I den forbindelse ydede landsdelens veludbyggede jernbanenet jo også store præstationer — midt under krigen øgedes nettet med Hornbæk—Gilleleje-liniens færdiggørelse og med Frederiksværkbanens forlængelse til Hundested. Begge anlæg var af største strategiske værdi, dels med henblik på imødegåelse af landgangsforetagender, dels for Hundestedsbanens vedkommende, med henblik på »Isefjord-værkerne«s forsyningstjeneste og forsvar (Lynæs Fort og Spodsbjerg Batteri).

De her beskrevne enkeltheder er der ikke meget tilbage af. Da krigen hhv. krigstidens mareridt vor ovre i november 1918, blev ad-

Frederiksborg-skytternes krigsuniform: Lysegrå med røde kanter. I huen FA. Over skulderen Krag-Jørgensen gevær (eller rekylgevær) samt kappe og brødpose med proviant og toiletgrejer. I livremmen patroner, spade, bajonet, feltflaske og kogekeedel. På cyklen patroner til rekylgeværet.

skillige af de omtalte forholdsregle afviklet. Sikringsstyrken hjemsendtes så hurtigt det var teknisk gennemførligt, russerne i Horserød, der var blevet betragteligt påvirket af revolutionen i hjemlandet, hjemsendtes omgående. Flådens enheder strøg kommando, ligesom krudt- og klædefabrikationen indskrænkedes til et minimum.

Frederiksborg Amts Rekykorpss ophævedes i 1919 sammen med hovedparten af de andre korps landet over — krigstrætheden tog hurtigt et tag også i dem, der ikke havde ført krig — og man anså

Spodsbjerg Batteri. Man ser den træbeklædte og træafstivede forbindelsesgang mellem de 2 kanonstillinger nedgravet i klitten med beboelseskasematter indbygget i gangens venstre side.

det ikke for muligt nu, da »den evige fred« ville oprinde, at rejse penge blandt private til sådanne militære formationers forsatte liv.

Helsingør-regimentet vendte hjem til Kronborg og begyndte atter på vanlig fredsrutine, Lynæs Fort fik indtil 1923 stadig rekrutter til uddannelse, medens Spodsbjerg Batteri desarmeredes for efterhånden helt at forfalde.

I 1923 mistede Helsingør både sit regiment og »Fodfolkets Underofficersskole« og Kronborg Slot rømmedes helt for soldater, hvorefter »Fodfolkets Kornetscole« (og sommer-korporalskole), der ikke

belagde selve slottet, men nok blev på Kronborg, blev Hærens eneste repræsentanter i Nordsjælland, bortset fra Lynæs-kystartilleristerne, som af og til belagde Fortet til uddannelse af den nødtørftigste mobiliseringsbesætning — i hovedsagen under efterårsindkaldelserne i september-oktober.

Gennem forskellige forsvarsordninger af 1922, 1932 og 1937 smuldrede landets militære kraft efterhånden bort og punktummet sattes den 9. april 1940.

Efter besættelsen har Nordsjælland fået ny og aktuel betydning i det samlede forsvar. Detaljer herom kan af letfattede grunde ikke gives, men nævnes skal dog, at Sjælsø-området nu har fået fast garnison af fire regiment, at reserveofficersuddannelsen, der hidtil lå på Kronborg er flyttet til Gurrehus og at underofficersskolen fra Sønderborg har fået en afdeling på Kronborg. Den kgl. Marine har også fået foden indenfor, bl.a. i Auderød v. Arresø, hvor den uddanner sine rekrutter.

Rekylkorpset og bevogtningskorpsernes opgave er overtaget af et for statens midler drevet hjemmeværn, der både har fået landet, søen og luften som virkefelt. På Usseø v. Arresø vælter nu khaki og olivengrønt stof ud af maskinerne til afløsning for tidligere tiders blå og grå »kirsej«, medens »Hærens Krudtværk« medens disse linier skrives er blevet offer for rationaliseringskniven og har indstillet driften.

Lynæs Fort er ikke mere nogen fæstning, men andre fæstningsanlæg har rejst sig i amtet, ligesom andre militære etableringer og industrier har fundet asyl her.

I alle amtets områder, i Høvelte, i Jægerspris, på Lynæs og på Kronborg vajer splitflaget hver dag og vidner om vort fredeligt-sindede folks faste vilje til — til evig tid — at ville være herre i eget hus.

Historiens vingesus OVER NORDSJÆLLANDSK EJENDOM

Redaktør Eyvind Rafn fremdrager nogle hidtil ukendte træk om ejerne af den historisk berømte Folehavegaard ved Hørsholm, mens cheffotograf Mogens Falk illustrerer med ikke før offentliggjorte billeder

Af E. R.

BLANDT alle Nordsjællands gamle historiske ejendomme kom Folehavegaard ved Hørsholm til at indtage en særstilling.

Dette gik således for sig.

Da overhovmester Stolberg ... den eneste danske statsborger for hvem en dronning har rejst en mindstøtte ... den står endnu ulasteligt bevaret mellem Hørsholm præstegård og Hørsholms egne museum ... havde foranlediget bortsolgt ved auktion i september 1759 Hørsholm slots hoved-

gårdsparceller for at bringe støtte til slottets vigende økonomi, så erhvervede kammerherre Conrad v. Schindel det jordstykke, som senere skulle blive kernen i den nuværende Folehavegård, nemlig hovedgårdsparcel nr. 5. ... Allerede i december 1786 overtoges ejendommen af søløjtnant Lodberg og tre år efter afhændede Lodberg gården til guvernør Fix, der da var afskediget direktør for Asiatisk Compagni. I januar 1791 bortskødedes Folehavegård for 13.000 rigsdaler til den Jacob Brønnum Scavenius, som da var første-

Folehavegaards ligeså velbevarede bagside, som med olivengrøn indgangsdør og det gamle røde tegltag virker smukt i den velholdte omgivende lille park med sjældne træers kronet elegant hvælvede i umiddelbar nærhed.

faktor i Asiatisk Compagni og i 1792 købte Gjorslev i Østsjælland og derpå i februar 1794 afhændede Folehavegård for den billige pris af 5500 rigsdaler til Fredric Classon.

*

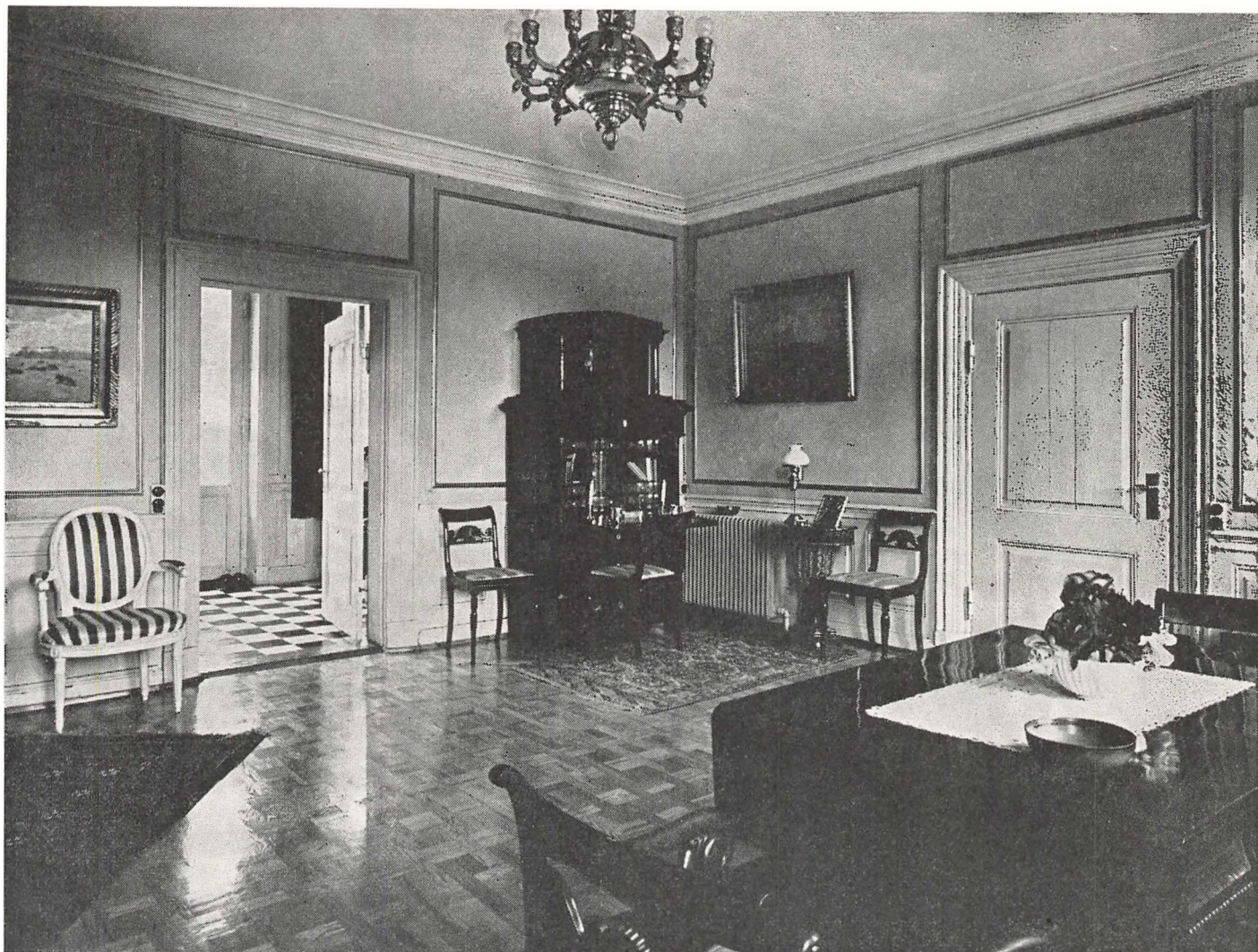
Derved strejfedes Folehavegård af historiens vingeslag ... thi Fredric Classon er en omskrivning af de to svenske fornavne Cläes Fredric. Derved er køberens efternavn skjult. Dette var nemlig ingen anden end den selvsamme grev Horn, som var meddelagtig i det berygtede mord på Sveriges mest elskede konge, Gustaf den tredje, der faldt for snigmorderen Ankerströms pistolladning bestående af små gamle, rustne søm og fyret af på nært hold i ryggen på kongen, mens han dansede maskebal forklædt i en sort domino med røde kanter på Stockholms slot. Som trediemand i mordet fængsledes friherre Ribbing og mens Ankerström henrettedes og navnet blev forbudt i Sverige i al fremtid, så dømtes Ribbing til landsforvisning, mens grev Horn fik den skæbne, som indtil denne dag, hvor disse linjer skrives, kan karakteriseres som let mystisk, først at blive dømt til døden og derpå blive pludseligt benådet og i stedet landsforvist! Skønt grev

Horn nok var den, som var mest overrasket ved benådningen, viste han straks en så febrilsk handlekraft, at han over hals og hoved med sin adelig fødte hustru og dennes yngre søster kørte alt hvad remmer og tøj samt heste kunne holde direkte til Hälsingborg og derfra sporenstrengs til Helsingør. I officielle danske papirer møder vi ham første gang i mandtallisten over Hørsholm, hvor han betegnes som »indsidder« om som »lever af sine midler«. ...

Hans privatliv bliver i disse hans første år, hvor han som ejer af Folehavegård boede på ejendommen med grevinden og deres børn samt svigerinden frøken Linnérhielm, lige så spændende som, hvad der var gået forud, hvor han i hofretten i Stockholm havde tilstået, at det var på hans gods Hufvudsta lidt nord for Stockholm, at de sammensvorne kongemordere havde holdt deres hemmelige møder.

*

Hvem der konkret står bag den pludselige benådning kan man endnu i vor tid kun gisne om, men man har lov til at lade det gamle ord, om, at der står kvinder bag alt, træde frem for erindringen i denne sammenhæng, hvor den person-

Et kig fra dagligstuen ud i entreen, hvor der står ulasteligt velbevarede møbler fra Hørsholm slot, som nedreves i 1810.

lig så velbegavede og højst elskværdigt-charmerende høje slanke greve snart skulle komme til at gøre indtryk på Københavns selskabsliv. Ville skæbnen være denne, personlig ret holdningsløse og nærmest lidt kujonagtige greve, da det gjaldt for alvor på Stockholms slot og i arresten bagefter ... ja, ville skæbnen være ham nådig end engang?

Det blev digteren Rahbek, der som ægte frimurer og menneskeven kom til at give svaret. ...

Rahbek brugte i de år ret ofte at spadsere lørdag fra Bakkehuset ud til Hørsholm for der om søndagen at overvære gudstjenesten, hvor hans ven, den senere Holmens provst og titulær biskop Gutfeldt prædikede og så efter højmessens spise til middag i præstegården og senere på dagen begynde sin hjemvandring. Gutfeldt plejede at følge et stykke på vej. En sådan solfyldt eftermiddag lagde de begge mærke til en høj herre og to damer, som også udmærkede sig ved påfaldende gratiøse bevægelser gå nede i den lille dal ved Folehavegård og rive hø. Rahbek spurgte Gutfeldt, hvem de var, men udover at fortælle, at de gik i kirke, kunne Gutfeldt intet oplyse og den altid nysgerrige Rahbek styrede da sin gang lige hen mod den fremmede herre. Gutfeldt hørte på, at Rahbek i løbet af få øjeblikke blev klar over, hvem de havde for sig og han inviterede greven til at komme ind på

Bakkehuset, så man sammen straks kunne planlægge grevens flytning til København, hvor der var langt bedre muligheder for ham til at udnytte sine rige evner som sprog-musik- og matematikkyndig. Greven, som flyttede til hovedstaden beholdt sit skønne landsted til han i september 1798 lod en anden udlænding, kommet hertil for som Huguenot at undgå religionsforfølgelse i Frankrig, nemlig adelsmanden Jonquires overtage gården for 12.000 rigsdaler. Jonquires efterslægt har lige til vor tid gjort sig fortjent som især højt ansete embedsmænd ligesom slægten efter hans svoger storkøbmanden, Hollænderen de Coninck, som etatsråd Reiersen optog som kompagnon.

Grev Horns efterslægt flyttede til Paris, hvor den stadig lever og hans søn blev stiftamtmand over Stockholms stift og selv levede greven med bopæl på Højbro Plads som et skattet medlem af det bedste selskab i København. Han udgav en digtsamling, der trods sin lette overfladiskhed gjorde en vis lykke, og da han døde, bevidnede et ret stort ligfølge ham den sidste ære ved bisættelsen, som fandt sted på Assistens Kirkegård. —

*

En anden, betydelig mere kendt skribent, nemlig Boganis alias jægermester og infanterikaptajn A. W. Dinesen —

Gennem generationer det rigtige
indkøbssted for gode
manufakturvarer
af enhver art

JULEGAVER

til
hele
familien

VIGGO SVENDSEN
urmager . guldsmed . optiker
Frederiksværk . Telefon 201

der deltog i krigen 1864 og 1870-71 — erhvervede efter en række ejerskifter Folehavegaard i 1879 af købmand Brøchner i Hull, som havde betalt den med 275.000 rigsdaler, da han erhvervede den i 1871 af den danske konsul i Hongkong Fr. H. Block. Også i hine tider kunne man tale om prisstigning på fast ejendom, og at man har kunnet det frem til vore dage, det har den nuværende ejer, fru grosserer Erik Kopp måttet sande, da hun flyttede ind på gården og de første år måtte nøjes med at bo i kælderens og have sit hjem der om sommeren, nemlig Anne Arendse, en niece af salig fru Ellen Dahl, der som datter af Boganis fik ejendommen udlagt som arv den 30. marts 1932. Hun er gift med Erik Kopp og de boede de første år i en lille lejlighed i Hvidovre og overtog Folehavegaard som ejendom i 1958 og lader nu de 76 tønder land ager og 18 tønder land eng og skov drive af bestyrer, den ansete landmand og jyde Bach-Pedersen.

Da den ingeniør Thomas Dinesen, bosiddende i Hillerød, der så berømt i den første verdenskrig dekoreredes med Victoriakorset, også har ejet Folehavegaard — det var efter at have købt den i 1950 af søsteren fru Ellen Dahl til

ingeniørens datter. Fru Erik Kopp overtog den 1955 — så er tanken, at denne ejendom inspirerer til litterært arbejde nærliggende, idet som bekendt også Thomas Dinesen og ikke uden succes virker som forfatter. Dertil kommer, at Karen Blixens mor, enken efter Boganis, fru Ingeborg Dinesen, bragte vor verdenskendte forfatterinde til verden på Folehavegaard, hvis navn som man skulle tro, er afledt af ordet fole med hentydning til hesteavl, men ifølge de gamle dokumenter fra grev Horns tid oprindeligt har været det unægtelig også mere poetiske Fuglehavegaard.

*

Men afgørende ry har ejendom, fordi den har huset grev Horn, manden, der er den eneste med tilknytning til Danmark, der har fået en rolle at synge i en af Verdi's verdenskendte, udødelige operaer nemlig »Maskeballet«, hvis handling udspilles omkring mordet på kong Gustaf i Stockholm — den by grev Horn lidt mystisk og i så rasende fart slap ud af i sidste øjeblik, før bøddelens sværd ville have ændret betydeligt på ejerlisten over — Fuglehavegaard!

Balles Kathekismus og det runde bord

Ved dette runde bord, der har tjent såvel som spisebord som skrivebord, blev Danmarks mest læste bog til - nemlig Balles lille Kathekismus. Biskop Balle, der levede fra 1744 til 1816, blev 1783 Sjællands bisp og udarbejdede fra 1790 sammen med blandt andre Rahbek tillæget til den nye salmebog. - Bordet tilhører nu fhv. tællerske i Nationalbanken Gudrun Friderichsen, datter af afdøde vicekonsul Schiødt, Vejle, og enke efter arkitekt Knud Salicath Fridrichsen. Fotografiet er taget på Vilhelminest, Høstvej 4, Kongens Lyngby, hvor det står nu som et meget velholdt arvestykke med rig tradition i slægten.

CHR. OLSEN

Tømtermester

Maskinsnedkeri . Nørregade 52 . Telf. Fr.værk 131

Glædelig Jul!

GODT NYTÅR! - TAK FOR DET GAMLE!

E. og B. Zier Bro

BLOMSTER . FRUGT . GRØNTSAGER

JERNBANEGADE 15

Telf. Frederiksværk 149 . Privat 241

Th. Pedersen

Kiosken Torvet

Frederiksværk
Tlf. 195 - 163

Alle førende mærker
i cigarer, tobak og vine,
også i smukke
gaveæsker til julen
samt alt i konfekturner,
Julehefter,
Dag- og ugeblade.
Festtelegrammer
sendes overalt

BANKEN

FOR

FREDERIKSVÆRK OG OMEGN

AKTIESELSKAB

Chr. Schmidt

Nørregade 1
Frederiksværk
Tlf. 31

**Fornuftige
julegaver!
Fikse
julegaver!**

Kort sagt - julegaver fra

Jens Holtegaard

Telefon Frederiksværk 83

Vi hjælper Dem altid gerne på glad, hvis De mangler ideer!

Alt i
børne-
konfektion.
Mange gode
ideer til
julegaver

KAREN GISSELMANN

Den lille Butik

Strandgade 4 . Fr.værk . Telf. 678

Se Julevinduet!

*få
gaveideen
hos*

N. SANDNER

Nørregade 26, Telf. Fr.værk 65

UDSØGTE VINE

fra

Den gamle Købmandsgaard

P. BJØRNSBÆK-OLSENS VINHANDEL

FREDERIKSVÆRK

A S
Frederiksværk
Trælasthandel

TRÆLAST . BYGNINGSARTIKLER MØRTEL . STØBEGODS . BRÆNDSSEL

K. A. Larssensgade 1 . Telf. 6 (3 ledninger) og 12 . C. V. Berntsen

DERES **Oceka** KØBMAND

KNUD RASMUSSEN

K. Blomhøjs efterfølger
Nørregade 34, tlf. 103
Frederiksværk

Frederiksværk

Bogtrykkeri

Etableret 1924

H. ANDREASEN

Isenkram
Nørregade 24

Telefon 64
Frederiksværk

Stort udvalg i julegaver til hele familien

ALF JENSEN
GODTHAABSVEJ 4A
TELEFON *285

Joh. Reitzels Efterfølger

E. Skougaard Rasmussen

Murermester

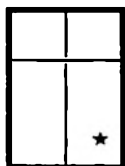
Tscherningsgade 5
Frederiksværk
Telefon 587

Køb Manufakturvarer

hos FIRMA

KNUD ANDERSEN

Nørregade 13, Frederiksværk
Telefon 107

Glarmester H. Koppel-Andersen

FREDERIKSVÆRK TELF. 367-223

Den
RIGTIGE
ur- og guldsmedeforretning

S. P. Løkke og Søn

urmager og guldsmed
tlf. Frederiksværk 286

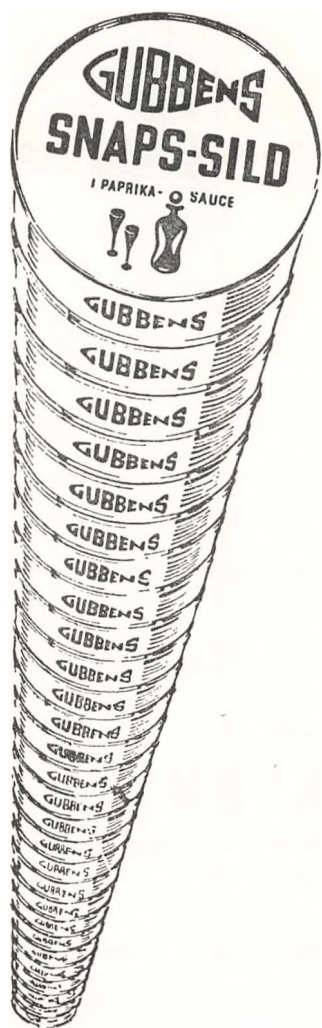
ARNE HENRIKSEN

TØMRERMESTER - MASKINSNEDKERI

Karsemose

Telefon Frederiksværk 97

- også alt vedrørende sommerhuse

-det er sager!

Jernbane kiosken

K. A. Hansen . Frederiksværk . Telf. 148

Julehefter
Jule- og nytårskort
Dag- og ugeblade
Tipsforhandler
Stort udvalg i
tobak, cigarer og
cigaretter samt
chokolade og
konfekt
Alt i de fineste
kvaliteter

Der bor en bager i
Nørregade nr. 9,
Frederiksværk,
nemli':

H. V. EHRBAHN

Telefon Frederiksværk 250

Både til jul og til nytår,
ja, året rundt, De får
altid fine varer hos LARSEN :
Flæsk og kød, pålæg og farsen,
aldrig forgæves hos os De går!

Sv. E. Larsen's

slagter- og viktualleforretning
Strandvejen 17, tlf. Fr.værk 254

Se den nye drengesafdeling

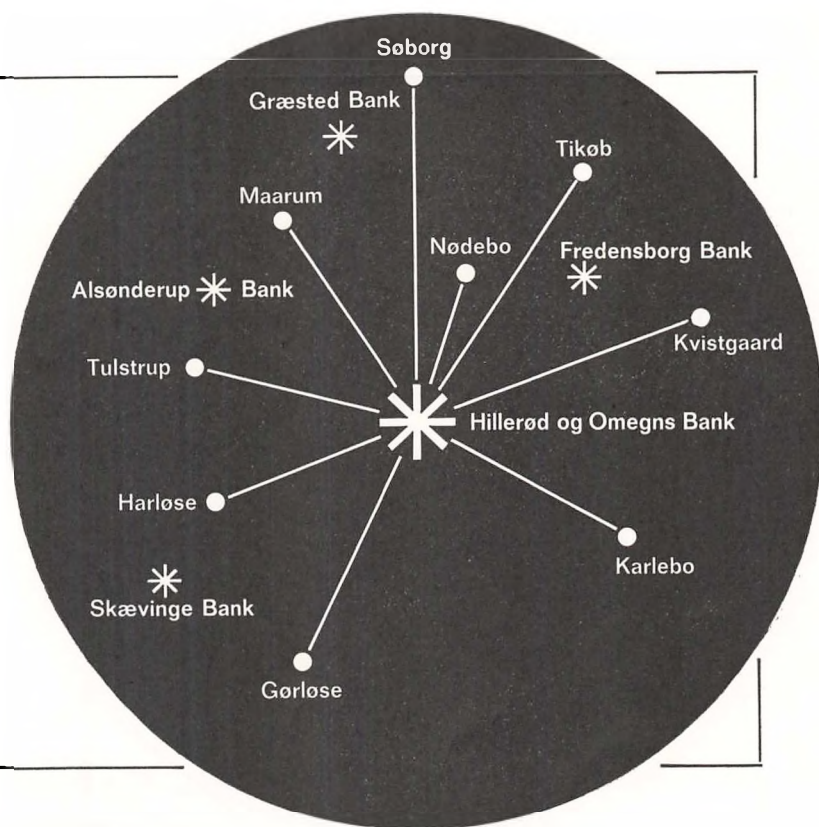
Aage Løkke
FREDERIKSVÆRK

Tlf. 345 - en god forbindelse i tøj

Hillerød og Omegns Bank

16 afdelinger og filialer
i Nordsjælland

- til Deres tjeneste !

HOTEL »Leidersdorff«

HILLERØD

TELF. 266038

Tag også om vinteren

med

Frederiksværkbanen

og

Gribskovbanen

Diggo Jørgensen

HANDELSGARTNER

Vestergade 3 . Helsingø . Tlf. 223 - 201

BLOMSTER . GRØNT . FRUGT

Smukke buketter og sammenplantninger.
Stort udvalg i julekranse

**Stort udvalg
Kød - Flæsk - Pålæg
Fin kvalitet**

Til hverdag og fest
får De bedst
alt i både varmt og koldt -
gør derfor holdt
hos

Slagtermester Jacob Lyng Madsen

Østergade 17 . Helsingø . Telefon 34

Helsingø Hotel og Kro

Udmærket madsted
Dejlig kaffe
Komfortable værelser
Selskabslokaler
Teatersal

ved
Chr. Asmussen
telf. 6

HELSINGØ *B*OGHANDEL

P. Schwartz Sørensen

ØSTERGADE 19
TELEFON 1

EFFO

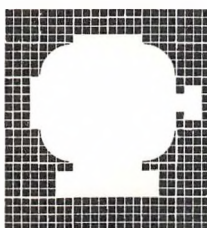
Andelselskabet
Elektricitetsforsyningen
for Frederiksværks Omegn

leverer strøm til lys, kraft og varme til følgende sogne:

Torup, Melby, Kregme, Vinderød, Lille Lyngby, Strø, Græse, Sigerslevvester, en del af Slangerup landsogn og Tibirke og Ramløse Sand

OVER FØLGENDE TRANSFORMATORSTATIONER:

1. Hundested, 2. Lynæs, 3. Torpmagle, 4. Torup, 5. Melby, 6. Evedtofte, 7. Vinderød, 8. Brederød, 9. Kregme, 10. Hundested Havn, 11. Ullerup, 12. Strøllille, 13. Strø, 14. Sigerslevøster, 15. Sigerslevvester, 16. Græse, 17. Hørup, 18. Store Lyngby, 19. Meløse, 20. Hald, 21. Hundested Isværk, 22. Hundested Motorfabrik, 23. Vinderød Enghave, 24. Støverled, 25. Hundested Vandværk, 26. Asserbo, 27. Liseleje, 28. Tollerup, 29. Kikhavn, 30. Nødebo Huse, 31. Sverkilstrup, 32. Lynæs Vandværk, 33. Søndergade, Lynæs, 34. Vinderød by, 35. Auderødlejren, 36. Hvide Klint, 37. Lille Kregme, 38. Classens Dige, 39. Lindebjerg, 40. Lille Carlsminde, 41. Tibirke Sand, 42. Skovbo, 43. Asserbohus, 44. Carls gave, 45. Lynæs Havn, 46. Pileallé, Hundested, 47. Hundestedgaard, 48. Karsemose Overdrev, 49. Ramløse Sand, 50. Baghus, 51. Hundested Nord, 52. Melby Præstelod, 53. Asserbo Vandværk, 54. Torplille Vandværk, 55. Katholm, 56. Aasebro, 57. Torplille, 58. Vinderød Skov, 59. Lucernemelsfabrikken, 60. Enghavevejs Kloakpumpe, 61. Bavnehøj, 62. Kappelskov, 63. Møllevang, 64. Store Carlsminde, 65. Kregme sogns vandværk

Tillid og tryghed

er dejlige ord
for børn,
voksne
og et
moderne
pengeinstitut

Min far og mor har givet mig en **BØRNEOPSPARINGSKONTO**, og selv har de sikret sig en af de **SKATTEBEGUNSTIGEDE OPSPARINGSFORMER** i Frederiksborg Amts Sparekasse.

Tusinder af forældre i Nordsjælland forstår i tide at sikre sig gennem en økonomisk planlægning.

Den moderne sparekasse er levende i sin opbygning og med en praktisk forståelse for alle de opgaver, som ungdommen og de lidt ældre medborgere ønsker at få løst gennem et pengeinstitut.

Nordsjællands største sparekasse, med sine mange afdelinger og filialer, bør ganske naturligvære Deres rådgiver i økonomiske anliggender. Gælder det lån eller opsparing

- gå i

Frederiksborg Amts Sparekasse

- hele familiens pengeinstitut